

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE GRAU

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A MALLORCA: EL CAS DE CAPDEPERA

Francisco Julio García Armario

Grau de: Història

Facultat de: Filosofia i Lletres

Any acadèmic 2020 - 2021

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A MALLORCA: EL CAS DE CAPDEPERA

Francisco Julio García Armario

Treball de Fi de Grau

Facultat de: Filosofia i Lletres

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2020 - 2021

Paraules clau del treball:

Repressió, Capdepera, Mallorca, nou règim, socialisme, esquerra, detencions, consells de guerra, acusacions, tortures, assassinats, detinguts, presons.

Nom del tutor / la tutora del treball: Antoni Marimon Riutort

Nom del tutor / la tutora (si escau): /

Autoritz la Universitat a incloure aquest treball en el repositori institucional per consultar-lo en accés obert i difondre'l en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor/a		Tutor/a	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☐	☐

Resum

El 19 de juliol de 1936 es va viure un dels successos històrics més importants de les darreres dècades a Espanya, la Guerra Civil. La instauració del nou règim a Mallorca comprendrà una repressió a l'enemic polític, l'esquerra. El municipi de Capdepera, amb un considerable socialisme, no va quedar enrere d'aquesta repressió. En aquestes pàgines fem el primer treball sobre la repressió al municipi, a través d'un recull d'informació i consulta de fonts. D'aquesta manera, poder esbrinar com fou la repressió durant la Guerra Civil al municipi gabellí. Treballarem tots els processos d'actuació: fases, detencions, acusacions, consells de guerra, depuracions, tortures, assassinats, execucions, centres de reclusió, la dona gabellina a la repressió, l'única fossa al municipi i el metodisme gabellí a la repressió.

Index

1. Introducció	6
2. Hipòtesis	6
3. Objectius	7
4. Fonts i Metodologia	8
5. Estat de la qüestió	9
6. Context	10
7. Les motivacions de la repressió franquista	11
8. L'objectiu del terror, l'esquerra mallorquina	12
9. Les fases de la repressió i les forces repressores	14
10. El socialisme a Capdepera	16
11. Persecució, detenció i repressió: el cas de Capdepera	17
a. El cop d'estat i els primers moments al Moviment nacional	17
b. Les fases de la repressió a Capdepera	20
c. Denúncies, detencions i depuracions	23
d. Tortures	30
e. Acusacions i consells de guerra	31
f. Centres de reclusió	33
g. Can Sales i la dona gabellina	35
h. Execucions i assassinats	37
i. La fossa de Francesc Vaquer Veny	38
j. El metodisme durant la Guerra Civil a Capdepera	39
12. Conclusions	40
13. Fonts	43
14. Bibliografia	43
15. Apèndix	46
a. Article Maria Vaquer a <i>El Obrero Balear</i>	46
b. Acusació Ajuntament de Capdepera a Maria Vaquer	48
c. Sentència Maria Vaquer, 212/1936	49
d. Denúncies a Isabel Ferrer Garau	49
e. Acusacions Ajuntament de Capdepera, als encausats del consell de guerra 67/1939	51
f. Acusació Guàrdia Civil Artà als encausats del consell de guerra 67/1939	52
g. Denúncia de Pere Joan Llevates Tous, consell de guerra 67/1939	53
h. Acusacions Pere Sancho Garau i el seu sogre, Sebastià Massot Melis, consell de guerra 03/1937	55
i. Declaració falsa de malaltia a Pere Sancho Garau, consell de guerra 03/1937	56
j. Testimoni Maria Massot Moll, assassinat Pere Sancho Garau, Margalida Capellà	57
k. Llistat de gabellins per partits polítics que aparegueren al Boletín Oficial de la Província de Balears, 24 octubre de 1936	57
l. Llistes de presoners gabellins	60

*“La gente corriente es
la que no deja constancia
de su existencia en documentos o escritos.
Es la gente que hace la historia
y que la sufre, pero que no aparece
en los libros de historia tradicionales”*

Ronald Fraser, L'era del Testimoni:
El naixement de la Postmemòria.

1. Introducció

Vuitanta - cinc anys després de l'inici de la Guerra Civil a Espanya l'any 1936, el tema encara suscita un gran atractiu historiogràfic i social. La narració d'aquells fets històrics és un dels escenaris més importants en els darrers cent anys de la història d'Espanya. El nostre treball, *La repressió Franquista a Mallorca: el cas de Capdepera*, posa en relleu l'interès històric en la recerca d'informació d'aquells anys en qüestió als fets que succeïren en un moment social i polític tan convuls.

La repressió ha estat un tema molt susceptible en la població i de gran interès històric per poder establir les formes i les accions. A més, els processos d'investigació històrica continuen avui dia, degut encara a la desconexió en alguns casos de les accions de la repressió franquista que encara no s'han descobert o tractat.

L'espai d'estudi en el nostre treball com ja hem anunciat és el municipi de Capdepera, situat a la comarca de Llevant, Mallorca. Així com l'eix cronològic del present estudi són els anys de la Guerra Civil, 1936 – 1939, un dels períodes més durs de la repressió. L'àrea geogràfica triada per l'estudi, Capdepera, és escollida degut a la forta tradició política d'esquerres arrelada al municipi i el seu metodisme. I la repressió realitzada en el seu context de guerra i tensió social per part del domini del bàndol revoltat en l'illa de Mallorca.

Aquest tema en qüestió ens presta unes motivacions acadèmiques, la recerca de noves dades i recull d'elles, per completar la qüestió de la Història Local, així, com la transmissió dels estudis històrics en la seva divulgació social.

2. Hipòtesis

Capdepera és un lloc especial pel seu fort socialisme i metodisme. Per poder plantejar la hipòtesi d'aquest treball ens hem de fixar abans en la bibliografia en qüestió: tenim informació de l'autor Miquel Llull sobre la repressió a Capdepera al seu llibre sobre el socialisme gabellí; fonts orals que recull l'autor David Ginard; un recull de persones que varen morir durant la guerra poble a poble al llibre el *Diccionari Vermell* de Llorenç Capellà; o llistes de presoners gabellins a Can Mir que recull Manel Suárez.

D'aquesta manera, tenim informació, però, està molt dispersa. Si nosaltres cercarem una tesi sobre com va ser la repressió franquista al municipi no la tindriem, no hi ha una anàlisi completa que pugui avaluar la situació al poble. Aquesta és la nostra hipòtesi que intentarem resoldre al llarg del treball: Com va ser la repressió franquista a Capdepera?

Respondre la hipòtesis que llancem, és un treball de recerca molt exhaustiu, reconstruir els moviments, fases i formes tant d'anys després no serà una tasca directa i senzilla. Tot i d'aquesta manera, ho intentarem fer amb tota mena de detalls, evidències i rigor històric, per tal de resoldre els nostres buits històrics.

3. Objectius

Els principals objectius que ens hem fixat són: fer una investigació el més detallada possible de: com va ser la situació del cop d'estat a Capdepera el 18 i 19 de juliol de 1936; si les fases de la repressió a Capdepera són les que prèviament es donen amb el nostre marc més general que és Mallorca; analitzar el que podríem denominar com el procés de: Denuncies, Detencions i Depuracions a les persones més significades per al nou règim; establir els mecanismes de repressió com les tortures, cosa que estarà fonamentada en proves bibliogràfiques i testimonis; revisar i informar dels òrgans oficials que donen una versió, possiblement ja que encara ho hem d'establir, molt contrària al que va succeir a la realitat; consegüentment un dels altres objectius de nosaltres serà compondre entre les principals presons que es varen establir a Mallorca, quins varen ser els gabellins els que estigueren la reclusió i amb quines condicions; també, un dels nostres objectius serà veure la situació de la dona gabellina a la repressió al poble i a Mallorca; o un dels nostres focus on farem incís és establir els processos d'assassinats o de la fosa comú a Capdepera. Qüestions de una sensibilitat molt complexa i que estaran fonamentats en evidències testimonials, bibliogràfiques o noves fonts.

Els nostres objectius són els que componen tota la qüestió de la repressió. Una qüestió que compon moltes de branques i que en moltes de situacions poden ser molt complexes i extenses. Tot i així, intentarem establir, com diem, tots els seus processos. Essencialment, el nostre treball serà establir les formes de la repressió a Capdepera, però,

la història, la componen les persones, cosa que per nosaltres també és molt important. Poder contar les experiències de les persones, les seves vivències d'una o altra manera i fer-los partícip d'aquest treball i investigació, serà un dels objectius més significatius per el treball.

4. Fonts i Metodologia

El nostre estudi de treball està enfocat principalment en la Història Local, Capdepera. Així, també com la Història política, en el cas de la Guerra Civil i la repressió franquista. En el procés del treball parlarem sobre moviments polítics i les repercussions socials dels seus integrants en el procés de la repressió. I és que la història política engloba molts de processos històrics, com tal les guerres, els posicionaments ideològics, els moviments polítics o les realitats socials. La política és allò que intervé amb molts de conceptes de la història i de la realitat de la vida, la cultura l'economia, els interessos de poder, els aspectes ideològics, etc. En certa mesura, és el que succeeix al període en qüestió que estudiem. La intervenció de molts d'aspectes de les realitats històriques i dels seus contextos, que es manegen des de el marc polític però que tenen moltes de vessants i que infereixen en la vida de totes les persones ja sigui amb un costat o cap un altre,

“nos recuerdo que la política incide directamente en los destinos de los pueblos y en las existencias individuales; ellos contribuyen a avalar la idea de que lo político tenía sin duda su propia fuerza, de que incluso disponía de cierta autonomía en relación con otros Componentes de la realidad social” (Rémond, René, 59, 2016)¹.

L'única disciplina amb la qual entrarem en contacte serà la història. El tema, les fonts i la metodologia utilitzada estarà enfocada en aquesta disciplina.

Les fonts utilitzades seran dues: les bibliogràfiques per obtenir el coneixement del tema i una guia d'aclariment, informació i investigació històrica en el treball. També utilitzar-me fonts primàries², que seran causes judicials, instruïdes durant els anys de la

¹ (Rémond, 2016)

² La consulta de fonts primàries en aquests treball suposa un important punt de connexió entre el passat i la seva realitat. La consulta dels consells de guerra proporcionen una font molt rica per treballar el tema de la repressió. D'aquesta manera, a través de la Direcció General de Memòria Democràtica hem pogut consultar els consells de guerra següents: 67/1936, 212/1936, 300/1936, 347/1936, 443/1936, 03/1937, 12/1938 i 78/1939. Apart d'aquests consells de guerra, també esmentarem d'altres que hagin fet referència els autors consultats.

Guerra Civil, 1936 – 1939, i que s'utilitzaran en el procés d'investigació per poder aclarir el com, el qui i el perquè de la repressió. La introducció d'aquests tipus de fonts seran introduïdes alternadament en el treball.

L'exposició del treball establirà en primer lloc un context històric del moment; desenvolupar en primera instància les motivacions per la repressió per part del bàndol revelat – franquista; parlar de l'objectiu de la repressió que són essencialment les forces polítiques d'esquerra; establir una introducció de la repressió a Mallorca segons: fases i forces repressores; finalment xerrarem en el gruix del treball del cas de Capdepera, amb la introducció de temes com: les forces polítiques, la conjuntura de l'any 1936 i els mecanismes de repressió dels quals participaran les fonts primàries escollides. El punt final serà fer un recull de tota la informació i respondre les qüestions obertes de la hipòtesi a la conclusió.

5. Estat de la qüestió

La bibliografia en relació amb la qüestió de la repressió franquista, la Guerra Civil i Capdepera és molt diversa. Nombrosos autors han fet treballs que tracten les qüestions del conflicte bèl·lic i la repressió: David Ginard i Féron, Josep Massot i Muntaner, Pere Gabriel i Sirvent, Llorenç Capellà, Margalida Capellà, Manuel Suárez Salvà o Bartomeu Garí Salleras. També la qüestió política a l'illa ha estat investigada per molts d'autors com Antoni Marimon Riutort, David Ginard o Sebastià Serra Busquets. Destaca la documentació del *Tribunal de Responsabilitats Polítiques*, important per al nostre cas d'estudi i municipi.

Les mancances d'estudi en el nostre treball, i amb relació a l'estat de la qüestió, són les escasses aportacions bibliogràfiques en el cas de Capdepera i la Guerra Civil i la repressió. D'aquesta manera, molts de municipis de l'illa de Mallorca obtenen en la seva memòria una edició de la *Guerra Civil Poble a Poble*, que no passa en el cas del municipi *gabellí*. Amb la qüestió de la repressió en aquest municipi passa el mateix, només l'autor Miquel Llull comenta de forma ampliada la repressió a Capdepera a una part del seu llibre sobre el socialisme. L'autor Josep Terrassa també ha treballat la qüestió socialista. Així, com l'autora Isabel Peñarrubia sobre la dona gabellina, David Ginard i Margalida Capellà

sobre testimonis gabellins, o Llorenç Capellà sobre els morts a Capdepera al seu llibre el *Diccionari Vermell*. La informació sobre la qüestió repressora a Capdepera està molt dispersa i encara no s'ha fet feina de manera única sobre el tema en qüestió que nosaltres treballarem.

D'altra banda, l'oportunisme de l'estudi d'aquests temes en aquest treball i al municipi seleccionat ens dona l'oportunitat a la Història per poder establir un discurs, reglat, objectiu i d'investigació en la memòria històrica que fins aquests moments no ha tingut molta visibilitat.

6. Context

El context històric d'aquest treball l'iniciem des del període de la República a partir del 14 d'abril de 1931, va ser la porta a l'auge nacional i balear de les forces d'esquerra. Hem de recordar que les eleccions de l'abril del 1931³, la majoria de les zones urbanes obtindran un fort suport als partits d'esquerra, però, Mallorca i Eivissa, menys Menorca, els comicis havien pres part a favor dels grups monàrquics. Així, i tot, amb la proclamació de la república es va fer legítim el nou poder a totes les regions d'Espanya, inclosa les Balears⁴.

A partir de les eleccions generals del 1931 el triomf de les esquerres en els pobles més grans de l'illa va ser de manera indiscutible, seguit d'empats entre forces d'esquerres i centre – dreta en pobles més mitjans. Finalment, els pobles més petits va guanyar el centredreta⁵. Des d'aquest moment, es va dur a terme, un nou govern civil amb l'aplicació de les noves mesures nacionals proposades pel govern de l'estat. A la par que els governs més centrals, els ajuntaments, s'afegien als canvis dels seus batles i regidors⁶.

Una vegada arribat l'any 1933, es varen celebrar nous comicis generals a l'estat. Un any enrere, la situació havia estat ja tensa, entre les oposicions ideològiques a causa de l'intent de cop d'estat del general Sanjurjo a Sevilla⁷. En aquestes eleccions, es va experimentar una victòria del centre – dreta. Així i tot, les forces d'esquerra a molts de

³ (Julià Díaz, La Constitució de 1931, 2009)

⁴ (Duran, Miquel; Marimon, Antoni, 2004)

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ (Casanova & Gil Andrés, 2016)

llocs de l'illa com a batles i regidors es varen mantenir amb força, fins a la qüestió d'octubre de 1934, que es va fer renunciar les actes regidors i batles que fossin d'esquerra⁸.

A partir d'aquells moments la tensió tant nacional com de l'illa va anar en augment, però no s'experimentaria res inigualable com el que va succeir l'any 1936 a parir de les eleccions del febrer, les quals a l'illa varen guanyar les forces de centre – dreta amb un 68,3% dels vots⁹. Amb l'esquerra governant novament Espanya, varen retornar batles i regidors d'esquerra. Però els darrers mesos de la república es va haver de fer front a la Falange, que amb força i provocacions irrompia cada vegada més a l'illa. Aquesta realitat va tenir tant en l'àmbit nacional com a l'àmbit insular els seus enfrontaments, com va succeir amb la bomba a la Casa del Poble el 4 de juny o els assassinats primer de José del Castillo Sáez de Tejada i després de José Calvo Sotelo¹⁰. Una situació que va desembocar amb el cop d'estat al Marroc el 17 - 18 de juliol.

7. Les motivacions de la repressió franquista

En aquest treball, el marc d'estudi és la repressió. Per tal d'entendre-la, hem de comprendre quines varen ser les seves motivacions que va dur al nou règim franquista a l'aplicació de la repressió. Per tal d'entendre les accions més directes del que es va anomenar com el *Movimiento Salvador de España*, hem volgut anar a la font més directe i que millor ho podia explicar:

“la guerra contra la República iba a prolongarse por otros medios: no en los frentes de batalla, sino en los tribunales militares, las cárceles, los campos de concentración, (...) a largo plazo para institucionalizar la victoria de Franco, el objetivo principal era perfeccionar la maquinaria del terror de Estado (...) entendía la represión como una empresa a largo plazo (...)<no nos hagamos ilusiones: el espíritu judaico que permitía la alianza del gran capital con el marxismo, que sabe tanto de pactos con la revolución antiespañola, no se extirpa en un día, y aletea en el fondo de muchas conciencias>” (Preston Paul, 615, 2011)¹¹.

Aquesta aportació de l'autor Paul Preston i l'aportació de Francisco Franco és molt aclaridora. Hem d'entendre la repressió com un aspecte d'eliminació directa, més prest o

⁸ (Duran, Miquel; Marimon, Antoni, 2004)

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ (Preston, El holocausto español, Odio y exterminio en la Guerra Civil y después, 2011)

més tard i de l'enemic ideològic. Franco ens argumenta que, aquest esperit polític contraposat està present en moltes persones i que no s'elimina de sobte¹². Amb una aplicació de la repressió que conformi el terror i més enllà del conflicte armat, si no en forma de persecució amb tots els medis possibles.

Les premisses del cap del nou règim ens suscita una qüestió, sobre si les aplicacions del nou règim es varen aplicar a Mallorca, “Entre 1936 – 1939, Mallorca conegué una repressió política ben representativa” (Ginard i Féron, David, 6, 2015)¹³. Mallorca va viure sense cap dubte una forta repressió. Repressió i que com nosaltres hem intuït en un primer moment estava vinculada a l'eliminació ideològica contraposada al règim, “Aquesta repressió – de la qual eren víctimes sobretot membres dels partits d'esquerra i d'organitzacions obreres, mestres, periodistes, i persones d'altres professions liberals” (Massot i Muntaner, Josep, 30, 1996)¹⁴. La nostra premissa és precisa i més que fonamental en el nostre estudi. Hem de conèixer aquesta part represaliada que varen ser els moviments polítics d'esquerres, un dels principals objectius del terror¹⁵ a Mallorca.

Finalment, sabent com va ser la repressió a Mallorca, volem saber en forma de preliminars com va ser el procés d'actuació del nou règim, “mitjançant la violència física i mesures repressives molt dures les persones que eren considerades enemigues (...) controlar tots els aspectes de la vida política, pública i privada”(Garí Salleras, Bartomeu, 20, 2019)¹⁶. Com podem veure, serà una repressió cruenta i freda, amb violència i mesures repressives molt dures pels enemics.

8. L'objectiu del terror, l'esquerra mallorquina

La població obrera, pagesa i d'altres professions es varen començar introduir tímida i progressivament a finals del segle XIX i consolidant-se al llarg XX. Iniciat el nou segle tenim una notable increment a les adhesions polítiques d'esquerres a Mallorca. L'anarcosindicalisme obtenia una gran adhesió sindical a principis de segle¹⁷. A més, amb

¹² (Preston, Franco: caudillo de España, 1994)

¹³ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

¹⁴ (Massot i Muntaner, Mallorca durant la Guerra Civil (1936 - 1939), 1996)

¹⁵ (Massot i Muntaner, Guerra Civil i repressió a Mallorca, 2005)

¹⁶ (Garí Salleras, 2019)

¹⁷ (Gabriel i Sirvent, 1996)

la creació l'any 1919 de la Federació de Societats Obreres de la Casa del Poble, que s'inauguraria l'any 1924¹⁸. El socialisme va tenir adhesions importants a principis de segle: la creació de *El Obrero Balear* el primer regidor al 1902, Francesc Roca, el 1906 l'expansió pel llevant i el migjorn de Mallorca a llocs com Lluçmajor, Manacor, Artà o Capdepera i 24 regidors entre 1919 i 1922 o la creació de la UGT l'any 1925¹⁹. Amb la dictadura de Primo de Rivera, els comunistes i els anarquistes foren perseguits, mentre que els socialistes varen tenir totalment llibertat d'actuació política²⁰. Amb la novinguda de la república es va obrir un nou període polític a Mallorca.

Les eleccions a Mallorca del juny de 1931 va conduir a la participació de la conjunció Republicano – Socialista amb els partits: Les eleccions finalment varen ser d'un 45% per la conjunció d'esquerres i d'un 40% pels de dretes²¹. Les eleccions de 1933, la victòria de la dreta va ser d'una manera rotunda, un 15% per l'esquerra mallorquina i un 80% per la dreta. Es va dur a terme la candidatura d'Esquerres. Les properes eleccions ja varen ser les de el 16 de febrer de 1936, conformat pel grup d'esquerres, el Front Popular. El resultat de les eleccions va ser el de un 35% per l'esquerra i un 65% per la dreta. La unió del Front Popular va ser clarament davant l'escissió del falangisme i el govern de la CEDA en els darrers anys, molt vinculat amb el feixisme europeu²². La victòria al conjunt d'Espanya va poder crear comissions als municipis amb representació, i les restitucions de regidors i batles destituïts al 1934²³.

Pobles com Capdepera varen patir la mateixa situació. Tenim pobles com Manacor, Montuïri o Artà. Manacor tenia un fort republicanisme, socialisme i sindicalisme. Va ser un centre de repressió molt important a la comarca de llevant i la

¹⁸ (Garí Salleras, 2019)

¹⁹ (Ginard i Féron & Nadal i Soler, *El socialisme a les Balears (1848 - 1977)*, 2019)

²⁰ *Ibidem*.

²¹ (Marimon Riutort & Serra Busquets, *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears, (1900 - 2008)*, 2012), Acció Republicana, Aliança Republicana, el Partit Socialista Obrer Espanyol, Concentració Republicana i el Partit Comunista d'Espanya

²² *Ibidem*.

²³ (Ginard i Féron & Nadal i Soler, *El socialisme a les Balears (1848 - 1977)*, 2019), El Front Popular a Mallorca el conformaren: Unió Republicana, Esquerra Republicana Balear, el Partit Federal, el Partit Socialista Obrer Espanyol, les Joventuts Socialistes i Comunistes, el Partit Comunista d'Espanya i el POUM, Partit Obrer d'Unificació Marxista.

repressió des de l'agost va ser molt nombrosa. Les purgues i persecucions a gent d'esquerres va estar molt present, com al batle Antoni Amer²⁴. Montuïri prestà una similar situació. L'esquerra prestava uns percentatges de 67, 38 o 41% al poble en les eleccions durant la república. La presència de republicans era molt forta, i la repressió amb 15 assassinats documentats mostren les accions, entre ells, el seu batle, Antoni Mateu²⁵. Artà mostrà també les mateixes característiques, amb una esquerra importants i un pes dels republicans molt important. Les persecucions polítiques varen ser presents, així com el bombardeig per part dels feixistes italians, o les dues fosses comuns que tenen amb un nombre de 21 persones²⁶.

9. Les fases de la repressió i les forces repressores

Aquest apartat serveix per introduir-nos a la repressió en el cas de Mallorca i mostrar-nos quins varen ser les seves fases i els seus actors principals, “actuacions com una autèntica operació quirúrgica a extirpar el moviment obrer i les organitzacions polítiques d'esquerres del cos polític” (Ginard i Féron, David, 7, 2015). Una frase molt aclaridora per mostrar-nos qui va ser el focus principal de la repressió, l'esquerra mallorquina, i que va tenir diverses fases i que no fou de cap manera espontània²⁷.

La primera fase de la repressió, la qual els autor coincideixen, fou la desenvolupada després del cop d'estat del 19 de juliol fins a agost de 1936. Es varen dur a terme moltes detencions, tortures, però, cap mort. Les accions varen ser comeses per Falange, la Guàrdia Civil i l'exèrcit²⁸. El nombre de detencions es comptabilitza en voltat de 1.400²⁹.

La segona fase és sense cap dubte va ser la més virulenta, “es tractava d'assassinats incontrolats (...) que els responsables de la repressió decidiren fer-les discretament i d'amagat.”(Garí Salleras, Bartomeu, 418, 2019)³⁰. Es varen donar entre l'agost i el setembre de 1936 coincidint amb el desembarcament republicà del Capità Alberto Bayo,

²⁴ (Tugores, 2021)

²⁵ (Mas & Mateu, 2001)

²⁶ (Alzamora, Garrido, & Picazo, 2007)

²⁷ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

²⁸ (Massot i Muntaner, El primer franquisme a Mallorca, 1996)

²⁹ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

³⁰ (Garí Salleras, 2019)

dut a terme per grups falangistes i paramilitars. S'entenia com una mena de neteja comandada per personatges com: Ramos Unamuno, Mateu Torres Bestard, Francesc Barrado Zorrilla o Lluís Forteza Villalonga³¹. Es varen dur a terme els assassinats, les detencions, afusellaments i tortures més indiscriminades del moment, sense cap suport jurídic, d'amagat. Destaquen fets com les execucions de 32 presoners a la presó de Manacor, o les famoses tretes de les presons, com la d'Aurora Picornell³². Destaca el famós llibre de Georges Bernanos, *Les grands Cimenteries sous la lune*³³ sobre la repressió durant aquest temps.

Davant tant avanç de violència aplicada pels seguidors del nou règim, es va dur a terme la tercera fase des de el març de 1937 fins al final de la guerra. És l'anomenada repressió institucionalitzada a través dels consells de guerra, substituïren en gran mesura els assassinats indiscriminats. Josep Quint – Zaforteza va substituir el comandant Ramos Unamuno i va aplicar una violència menys indiscriminada³⁴. Va ser un període ple de condemnes de mort a altres penes de presó³⁵. Es varen condemnar a mort moltes de persones i també a molts de polítics com: Emili Darder, Alexandre Jaume, Jaume Garcias o Antoni Mateu³⁶. Les xifres de morts durant la guerra a Mallorca directes de la repressió, ballen entre unes 2.900 persones segons les fonts³⁷.

Essencialment, les forces que varen actuar de una manera directa i massiva varen ser: exèrcit, governs civils i ajuntaments, Falange, milícies de ciutadans paramilitars, Guàrdia Civil, Policia i l'església.

L'exèrcit essencialment és un dels esclavons més superiors de la repressió. Practicaven detencions, jutjaven els consells de guerra i dictaven les noves normes del moment³⁸. Paral·lelament, els nous governs civils i ajuntaments havien estat constituïts gràcies a les detencions per part de l'exèrcit i Guàrdia Civil dels antics representats

³¹ (Massot i Muntaner, Mallorca durant la Guerra Civil (1936 - 1939), 1996)

³² (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

³³ (Massot i Muntaner, Sobre Georges Bernanos i altres temes polèmics, 2004)

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ (Garí Salleras, 2019)

³⁶ (Massot i Muntaner, Mallorca durant la Guerra Civil (1936 - 1939), 1996)

³⁷ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

³⁸ (Garí Salleras, 2019)

polítics. Es dedicaven a la actuació directa de complir les normes del nou règim i a la acusació particular i reglada de l'esquerra política. És el mateix cas d'actuació de l'església, la qual es va posicionar a favor del nou règim i col·laborar en el seu desenvolupament³⁹. El bisbe de Mallorca, Josep Miralles Sbert⁴⁰, va donar suport al nou règim. Un gran percentatge dels capellans dels pobles s'encarregaven de redactar nombroses llistes de persones de tendències polítiques d'esquerres. Aquestes eren donades a la Falange i a la Guàrdia Civil per perseguir a dites persones.

Per últim tenim a Guàrdia Civil i la Falange. La primera va actuar en base a la persecució de persones per ser jutjades d'una manera o altre però no d'una manera total. Si ho va fer la Falange que va actuar com el braç executor de la gran majoria d'assassinats, detencions i tortures, sent l'òrgan de la repressió més important, "els instigadors i els executors de la repressió (...) el grup de Falange, (...) va fer la feina bruta"(Garí Salleras, Bartomeu, 157, 2019)⁴¹.

10.El socialisme a Capdepera

La repressió franquista a Capdepera no es dona de manera esporàdica. El municipi obtenia a finals del segle XIX, i al segle XX, un fort socialisme, que en temps de guerra, seria una de les principals prioritats a destruir. Si arribem a demostrar que Capdepera va tenir una repressió considerable, de més o menor consideració, és perquè la presència socialista no passava advertida.

El socialisme i el republicanisme ja tenien certa presència al segle XIX, així, com el metodisme fundat a Capdepera l'any 1879⁴². La producció de la llata, realitzada per dones, donarà a aquestes una figura molt important al municipi, així com, un desenvolupament en la vida política del municipi part d'elles. Al segle XX, la presència socialista es començà amb dues dates importants, el 1902 amb la presència de Miquel Ferrer Alzina, i el 1908 amb el primer intent d'organització socialista al poble. El socialisme obtenia una gran importància i suport a Capdepera, ja que, el caciquisme del

³⁹ (Fullana, Puigserver, Pere; Mas Tous, Rafel, 2021)

⁴⁰ (Massot i Muntaner, El bisbe Josep Miralles i l'església de Mallorca: de la dictadura a la guerra civil, 1991)

⁴¹ (Garí Salleras, 2019)

⁴² (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

poble, encapçalat per Joan March Ordinas⁴³, era molt fort, d'aquesta manera els gabellins cercaven una altra sortida política.

Les societats que es fundaren al llarg del segle XX al poble foren, Renaixement Obrer, el partit de Joventuts Socialistes, Grup Feminista Socialista, Metodistes gabellins i Agrupació socialista. La primera intervenció política del poble fou amb el partit de Joventuts Socialistes a 1911. Les intervencions dels militants gabellins a diaris com *El Obrero Balear* eren una constant presència. Les celebracions de l'1 de maig a Capdepera són una constant notícia des de 1902. Era una festivitat esperada cada any per als veïnats, ja que expressaven el seu sentiment polític. La dictadura va minvar les expectatives associacionistes i entre 1930 i 1931, varen realitzar una reorganització política amb la refundació de partits i associacions.⁴⁴

Durant els anys de la Segona República, el poble va viure una escissió política de l'esquerra. Les celebracions eren més grans i importants, els manifestos, la discussió dels temes nacionals, dels locals i la lluita pels seus drets a través de l'esperit polític de l'esquerra. L'any 1932 hi havia un total de 192 persones afiliades a associacions obreres enfront de les 422 de dretes, l'any 1936, es varen equiparar les xifres. La república pels gabellins socialistes fou un esperit d'aconseguir les seves proclames, aconseguiren la creació d'una escola, la discussió de la qüestió agrària o la presència de polítics nacionals en mítings al poble. Així i tot, cada vegada la situació es tensava. Capdepera no fou cap excepció en el pas dels anys cap a 1936, on la crispació i la convivència entre els veïnats cada vegada pujava de to⁴⁵.

11. Persecució, detenció i repressió: el cas de Capdepera

a. El cop d'estat i els primers moments al Moviment Nacional

El cop d'estat a les Balears va succeir el 19 de juliol de 1936, a través del ban de Manuel Goded. L'alçament havia tingut lloc dos dies abans al Marroc, el 17 de juliol.

Les notícies del cop d'estat es varen fer ressò el 18 de juliol a Capdepera. Alguns focus de resistència a Mallorca l'endemà varen ser plausibles, però, no suficients per aturar

⁴³ (Marimon Riutort, *El triomf de Joan March: les eleccions a Corts d'abril de 1923*, 2019)

⁴⁴ (Llull, <<La idea és infinita>> *El socialisme a Capdepera*, 2016)

⁴⁵ *Ibidem*.

la presència dels revoltats a Mallorca. La notícia del cop va arribar al municipi la nit del 18 al 19 de juliol. A l'Agrupació Socialista de Capdepera es va organitzar una reunió per avaluar la situació. Un dels dirigents socialistes, Jaume Alzina Sancho, president de l'Agrupació Socialista de Capdepera, era un marí de guerra amb fortes idees socialistes. Va fugir a Menorca després del cop on va ser Secretari Antifeixista de Mallorca. Acabada la guerra va fugir a França, però, va tornar a l'illa i seria detingut. Va ser traslladat a una presó de Cartagena on finalment moriria ⁴⁶, expressava una vegada havia fugit de Mallorca, que no havien estat informats, que tot els havia agafat de sorpresa i que no sabien que fer davant la situació tan complexa⁴⁷.

La reunió d'aquell vespre, com ens explica l'autor Miquel Llull, no passaria gens desapercibuda per part de les forces repressores del Moviment Nacional. S'obriria un consell de guerra, 178/1937, per investigar el succeït aquell vespre. Aquella mateixa nit, en paraules del testimoni d'un dels membres més destacats de l'esquerra gabellina, Serafi Nebot Pascual, es va produir l'únic acte de resistència a Capdepera, les pintades, "UGT", "FAI", "CNT", "VIVA EL COMUNISMO" i "VIVA RUSIA", fetes per: Joan Albertí Moll, Gregori Moll Jaume i Nicolau Alzina Sancho⁴⁸. Aquests tres al·lots se'ls va obrir la causa número 300/1936, i els sentenciaren a una presó considerable. L'interrogatori i reconstrucció d'aquell vespre fet per aquells tres joves, ens permet esbrinar tot el relacionat amb aquella reunió del 18 de juliol.

El 19 de juliol a Capdepera es varen presenciar les primeres detencions. Maria Massot Moll és una de les primeres detencions que hem pogut documentar. Ella era secretària de les Joventuts Socialistes i va patir tres mesos de presó a Manacor. El seu home, Pere Sancho Garau, va ser represaliat fortament. Segons el testimoni donat a Margalida Capellà, el mateix dia es va personar a ca seva un falangista amb escopeta⁴⁹.

⁴⁶ (Capellà L. , 1989) La seva família, de religió protestant, va ser represaliada durant la guerra, més endavant explicarem aquest cas a l'apartat sobre el metodisme gabellí.

⁴⁷ (Llull, El 18 de juliol a Capdepera, La Causa 178/37, 2018) Ens parla de la situació que va deixar plasmada Jaume Alzina Sancho una vegada arribar a Menorca. Aquest testimoni recollit en el llibre de David Ginard i Féron, *L'esquerra mallorquina i el franquisme*, ens permet veure el reflex de la difícil situació havia estat donada pels exaltats de Falange, que en poder confirmar el cop d'estat del 17 de juliol, varen sortir al carrer.

⁴⁸ (Llull, El 18 de juliol a Capdepera, La Causa 178/37, 2018).

⁴⁹ (Capellà M. , Dones republicanes, 2009)

Segurament, aquells primers dies es realitzarien més detencions⁵⁰ per Falange i Guàrdia Civil. El 21 de juliol es va dur a terme la depuració de la comissió gestora de Capdepera⁵¹, Nicolau Flaquer Joan, Miquel Julià Melis, Pere Joan Servera Brunet, Pere Pascual Roig, Antoni Massanet Massanet i Joan Moll Massanet⁵².

Les detencions massives començarien més endavant, quan ja els falangistes⁵³ i la Guàrdia Civil havien reclòs tots els centres d'esquerres al municipi i confiscat il·legalment totes les seves documentacions. Aquestes informacions ens és molt útil, ja que ens mostren el procés de persecució que es realitzaria.

Les primeres actuacions del Moviments consistirien en les principals detencions del cop d'estat i la investigació dels grups d'esquerres, amb el tancament dels seus centres i les investigacions als seus integrants. Aquest mateix procés ho podem veure al testimoni⁵⁴ de Serafi Nebot Pascual⁵⁵, un dels caps de l'esquerra gabellina. Ell estava casat amb Maria Vaquer, dirigent del Grup Femení Socialista de Capdepera, la qual era molt important en el procés feminista al poble. Serafi Nebot i Maria Vaquer foren empresonats, i el pare de na Maria Vaquer va ser assassinat. Maria Vaquer era parent de Catalina Flaquer, Maria Pascual Flaquer i Antònia Pascual Flaquer, totes tres dirigents comunistes a Palma i assassinades el 5 de gener de 1937 a Porreres, juntament amb Aurora Picornell.

El transcurs d'aquells dies va ser del tot convuls, molta de gent intentava fugir del poble i els falangistes sortien al carrer amb escopetes. La Guàrdia Civil es va personar a casa d'en Serafi Nebot, els havia d'acompanyar al local de l'Agrupació Socialista, ja que ell era el secretari. La Guàrdia Civil va prendre nota de tot, el varen requisar les claus i tota la documentació; aquest testimoni també és similar al que succeeix al consell de

⁵⁰ Tanmateix, nosaltres només hem documentat la detenció de Maria Massot Moll.

⁵¹ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

⁵² *Ibidem*. Més endavant explicarem la depuració completa d'aquells homes i la que es va produir el 26 d'abril arrel de la polèmica en les eleccions al President de la República. També parlarem d'alguns dels depurats en qüestió, ja que també varen patir processos de repressió paral·lelament al de la depuració.

⁵³ Com podem veure al següent apartat, les detencions dels falangistes, les primeres setmanes del cop es varen ser nombroses a Capdepera, superen el centener d'elles.

⁵⁴ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer a les Illes Balears, 1930 - 1950, 2012) Testimoni serafi Nebot.

⁵⁵ (Capellà M. , Dones republicanes, 2009)

guerra número 67/1936⁵⁶ amb el cas de les Joventuts Socialistes, on apareix la documentació del partit, des de les actes, fins a l'Himne de les Joventuts⁵⁷. Aquesta causa instrueix a Joan Calafat Cirer, Pere Sancho Alzina, Antoni Massanet Amengual, Antoni Flaquer Renyés, Esteban Gómez – Quintero Colom i Pere Antoni Massanet Massanet. Tots ells se'ls acusava d'un delictes d'adhesió a la rebel·lió; el Grup Femení Socialista també passar el mateix, no es conserva cap documentació, perquè es va requisar tota⁵⁸. Aquestes intervencions de Falange o Guàrdia Civil eren un primer acte de recerca, sabre quins eren els seus afiliats, revisar les actes, quins eren els veïnats més destacats. Tot això, els proporcionava una gran informació que després serviria per detenir-los i acusar-los.

Davant aquest succés que ens conta Serafi Nebot, va decidir amagar-se i després fugir del poble, ja que, considerava que el perseguirien en tenir tota aquella informació. Serafi Nebot va intentar fugir juntament amb el dirigent polític i mestre Miquel Julià. Ells volien passar-se a les forces d'Alberto Bayo a Porto Cristo. Finalment, només va poder fer-ho en Serafi Nebot⁵⁹. Miquel Julià va poder aconseguir fugir de l'illa conjuntament amb sis gabellins amb un llaüt que va sortir des de Cala Ratjada fins a Menorca⁶⁰ l'11 de novembre. Aquells sis homes eren: Bartomeu Gili Cirer, Miquel Julià Melis, Pere Pallicer Pascual, Antoni Massanet Massanet, Sebastià Gayà Gelabert i Jaume Alzina Sancho.

b. Les fases de la repressió a Capdepera

En aquest apartat, hem volgut reconstruir les fases de la repressió a Capdepera segons la bibliografia i documentació consultada. Consultar els consells de guerra ens ha proporcionat les dates de les detencions. A demès, l'ajuda del *Diccionari vermell* de Llorenç Capellà, ens ha pogut donar algunes dates de detencions i defuncions. Amb tot, no tenim totes les dates de tots els processos i successos que es varen obrir i ocorre a Capdepera. Tot això, ens ajudarà a poder avaluar i reconstruir el procés de repressió a Capdepera.

⁵⁶ Consell de guerra número 67/1936.

⁵⁷ Causa 67/1936, pàgines 107 i 108.

⁵⁸ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

⁵⁹ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer a les Illes Balears, 1930 - 1950, 2012)

⁶⁰ *Ibidem*.

La primera fase a Capdepera, suposaria del juliol a l'agost amb les primeres detencions després del cop, i un gran nombre de detencions efectuades per Falange durant les primeres setmanes de la guerra. Entre aquestes setmanes destaca la detenció del 26 de juliol dels encausats en el consell de guerra, 67/1936, nomenats anteriorment.

Ja a l'agost de 1936, tenim la presència de les detencions en diversos dies que hem pogut documentar: 8 d'agost de Gregori Moll Jaume⁶¹; la del dia 11 a Baltasar Moyà Bauzà⁶²; la del dia 14 a Enric Domínguez Verger i el seu fill, Melcior Domínguez Fornés⁶³. Aquests dos homes es varen veure encausats al consell de Guerra número 251/1936. El pare, Enric Domínguez Verger fou condemnat a mort; el 16 d'agost va tenir lloc la fuga del jove Sebastià Gayà Gelabert⁶⁴ a Menorca; el 20 d'agost la detenció de Joan Albertí Moll⁶⁵; el 23 d'agost la detenció de Maria Vaquer⁶⁶; i les detencions del 26 i 29 d'agost d'Isabel Ferrer Garau i Bàrbara Juan Tous⁶⁷. Aquestes són algunes de les detencions que ja es feien el mes d'agost per Falange. Aquestes detencions no eren com les de les primeres setmanes, sinó unes detencions que els conduïa directament a un dels centres de reclusió major establerts a l'illa, i els instruïa com acusats a un consell de guerra.

Dia 1 de setembre de 1936 a Capdepera es va produir la detenció d'una trentena d'homes de cop, testimoni del gabellí, Joan Huertas Ladaria⁶⁸, on ell conta el dia de la seva detenció l'1 de setembre de 1936. Segons ell anaven a Artà a fer net les runes després del bombardeig de l'aviació italiana per error. Allà foren retinguts, conduïts després a la Casa del Poble, ciutat de Mallorca, nou quarter de Falange. Finalment, foren conduïts a la presó del Castell de Bellver. Aquells trenta homes varen ser empresonats sense cap instrucció a cap consell de guerra, declaració i acusació de la seva retenció. Entre aquells trenta homes en destaquen dos: Miquel Serra Sancho, acusat de metodista i assassinat, i

⁶¹ Consell de guerra número 300/1936, pintades realitzades la nit del 18 al 19 de juliol.

⁶² (Capellà L. , 1989) Baltasar Moyà Bauzà serà esmentat més endavant en l'apartat sobre *Centres de reclusió*, on explicarem la seva història.

⁶³ (Capellà L. , 1989) & (Llull, El 18 de juliol a Capdepera, La Causa 178/37, 2018)

⁶⁴ Consell de guerra número 443/1936.

⁶⁵ Consell de guerra número 300/1936.

⁶⁶ Consell de guerra número 212/1936.

⁶⁷ Consell de guerra número 347/1936.

⁶⁸ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins, Històries orals de la República, Guerra i Resistència a les Illes Balears, 2018)

Bartomeu Serva Terrassa conduït a morir al cementeri de Porreres⁶⁹. A partir d'aquí, del mes de setembre de 1936 fins al gener de 1937 no tenim documentades més accions, detencions o morts.

La segona fase encara perdurà fins al març de 1937, quan són substituïts tots els grans repressors de Mallorca. En aquest període, s'obri un nou procés d'institucionalització de la repressió a través dels consells de guerra que són més nombrosos⁷⁰. Tanmateix, en el mes de gener de 1937, podem documentar les morts de 5 gabellins, Francesc Vaquer Veny, pare de Maria Vaquer⁷¹; Catalina Flaquer i les seves filles, Antònia Pascual Flaquer i Maria Pascual Flaquer dia 5 de gener de 1937⁷², tot i que eren gabellines elles feien la seva activitat política a Palma; finalment, el 15 de gener fou afusellat Baltasar Moyà Bauzà⁷³.

No obstant, les defuncions de gabellins no s'aturaren en aquest mes. El febrer de 1937 es va produir l'afusellament a Porreres de Bartomeu Servera Terrassa; el 5 de maig es va produir l'execució a través de pena de mort d'Enric Domínguez Verger⁷⁴; el dia 12 del mateix mes va morir a Manacor, d'una pallissa a Capdepera, el dirigent de les Joventuts Socialistes Pere Sancho Garau⁷⁵.

Fins aquí, no tenim res més documentat fins al gener de 1937. El 8 de gener es va instruir el consell de guerra contra Magdalena Coll Alou, que patia presó en aquells moments i se l'acusava d'auxili a la rebel·lió⁷⁶. L'altra documentació que tenim és del març de 1939, consell de guerra 78/1939 contra els gabellins, Antoni Massanet Massanet i Serafi Nebot Pascual⁷⁷, per la presència de gabellins a Menorca. Aquests dos homes se'ls acusava d'auxili i adhesió a la rebel·lió. La cronologia realitzada a Capdepera destaca la

⁶⁹ (Capellà L. , 1989)

⁷⁰ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

⁷¹ (Capellà M. , Dones republicanes, 2009)

⁷² (Capellà L. , 1989)

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ *Ibidem.*

⁷⁵ Consell de guerra número 03/1937 i testimoni de la seva dona, Maria Massot Moll al llibre de Margalida Capellà.

⁷⁶ Consell de guerra número 12/1938

⁷⁷ Consell de guerra número 78/1939

primera i segona fase de la repressió. Tot i això, no vol dir que s'aturés l'acció repressora contra els gabellins d'esquerres durant els anys 1937, 1938 i 1939⁷⁸.

c. Denúncies, detencions i depuracions

Aquests tres conceptes són molt importants en el procés de repressió franquista. Els pobles com Capdepera, petits, on tothom es coneix, la presència de les denúncies és un punt important en el procés de persecució. Les detencions en aquest apartat estaran enfocades des del punt de vista de les actuacions de Falange i Guàrdia Civil, quin nombre de detencions tenim documentades, el seu paper en la qüestió de la repressió. D'aquesta manera, podrem veure la projecció de les forces repressores.

El darrer punt d'aquest apartat, volem posar en relleu quines foren les depuracions. Exactament parlarem de quatre tipus de depuracions, la dels mestres, la gestora de l'Ajuntament de Capdepera, els funcionaris de l'ajuntament i les depuracions polítiques. En quant aquesta menció a les depuracions polítiques, volem fer una anàlisi⁷⁹ de quantes de persones foren depurades políticament partit per partit a Capdepera.

L'explicació d'aquest apartat el comencem per les denúncies. Per poder argumentar aquesta secció, ens hem basat en la consulta dels consells de guerra. En aquest tipus de documents, es veu tot el procés d'investigació als encausats. D'aquesta manera, ens serveix per argumentar la qüestió de les denúncies, les quals són acusacions dels veïnats i es pot veure les seves conductes davant els encausats.

Abans de començar amb les denúncies de les fonts primàries, volem posar l'exemple que ens argumenta l'autor Miquel Llull sobre el paper de l'antic Batle de Capdepera Miquel Caldenty Creu, mà dreta de Joan March Ordinas al contraban a Capdepera. Durant la guerra ell es dedicava a fer acusacions falses als encausats. La darrera vegada que va fer-ho fou al consell de guerra número 776/1937. Una vegada va

⁷⁸ (Llull, 2016), realitza el registre a través de la recerca de consells de guerra en l'Arxiu Militar Togat, ciutat de Mallorca. Destaquen els consells de guerra entre els anys 1937 i 1939: 255/1937, 372/1937, 776/1937, 104/1938, 171/1938, 223/1938, 518/1939 i 1482/1939. Aquests són els consells que l'autor ha trobat al llarg de la seva investigació. Tanmateix, l'existència de moltes més causes encara és possible.

⁷⁹ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016) ens aporta en el seu llibre <<La idea és infinita>> un llistat del Tribunal de Responsabilitats Polítiques. D'aquesta manera podrem calcular les depuracions polítiques que pretenem. A l'apèndix sí que hi apareixerà la llista completa dels partits polítics.

ser descobert, es va ordenar el seu desterrament del municipi⁸⁰. Les seves acusacions moltes de vegades suposaven un gran perjudici per la persona acusada, com el va afectar a la mestra Maria Melis Melis que fou depurada⁸¹. Maria Vaquer tampoc es va lliurar de les acusacions i la persecució.

Ara sí, exposarem tres consells de guerra, el 67/1936, 347/1936 i el 12/1937, en els quals les seves denúncies són molt nombroses. En primer lloc, xerrem del consell de guerra número 67/1936. En aquest litigi hem pogut contar un total de 15 denúncies acusatòries. La causa 67/1936 va tenir un total de 26 declaracions⁸² externes que no foren els encausats, dels quals, un total de 14 persones eren de tendències progressistes esquerranes i foren cridats a declarar. L'observació exacta d'aquestes 14 persones, no hi havia acusacions incriminatòries, les quals reclamaven les forces repressores als encausats. Les restants 15⁸³ persones que varen denunciar als encausats de manera afirmativa⁸⁴ a les preguntes i aclariments que les forces repressores els hi demanaven. Aquestes 15 persones hem pogut observar segons les llistes del Tribunal de Responsabilitats Polítiques⁸⁵, que no se'ls relaciona amb cap acusació, consell de guerra o presó durant el Moviment Nacional.

El segon consell de guerra, en el qual presenciem denúncies també, és el 12/1937 contra Magdalena Coll Alou. En aquest cas, remet les denúncies de dos veïnats del poble que són utilitzades com argument acusatori per part de les forces repressores del Moviment. En aquest cas, a Magdalena Coll Alou se l'acusava d'auxili a la rebel·lió⁸⁶.

En darrer lloc, la causa que hem pogut veure denúncies, és la número 347/1936, contra Bàrbara Juan Tous i Isabel Ferrer Garau. En un principi s'instrueix aquest consell de guerra contra aquestes dones, perquè en públic varen realitzar acusacions al Moviment

⁸⁰ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

⁸¹ (Peñarrubia Marquès, 2018)

⁸² Consell de guerra número 67/1936.

⁸³ Consell de guerra número 67/1936, es torna a presenciar la denuncia del antic Batle Miquel Cladenteny Ginard.

⁸⁴ *Apèndix*, allà es pot veure una denúncia del consell de guerra número 67/1936.

⁸⁵ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

⁸⁶ Consell de guerra número 12/1937. Les persones que acusen a Magdalena Coll Alou, en base a un delictes d'auxili a la rebel·lió per tenir en el seu poder objectes de valor i no haver-los cedit a les autoritats en base al a la llei establerta l'any 1936, són Joan Moyà Ferrer i Lluçia Cirer Sureda.

Nacional de manera directa. Les paraules de Isabel Ferrer Garau foren segons l'acusació de la seva detenció "(...) alarmó al referido pueblo de Capdepera, diciendo que los rojos tenían en su poder los pueblos de Son Servera, San Lorenzo y el de Son Carrió, añadiendo que venrían una escuadrilla de aviones de los rojos y destruirán todos los pueblos (...)” (347, 12, 1936)⁸⁷. Mentre que les paraules de les quals s'acusa a Bàrbara Juan Tous foren reproduïdes al consell de guerra pàgina número 17 de la següent manera,

“manifestaciones hostiles al Movimiento Salvador de España y que la culpa de todo lo que pasa la tiene el General Goded y los militares, añadiendo que dicho general ya había pagado su culpa y que pasarían cosas mas gordas, sin expresar que clase se cosas, diciendo además que no quería decir a nadie de donde procedían las noticias que había manifestado” (347, 8, 1936)⁸⁸.

A aquest consell de guerra es pot veure l'acció virulenta de les denúncies en el procés d'investigació. Les acusacions aquestes dues dones foren un total de 5 denúncies⁸⁹. En conseqüència, les denúncies era una cosa molt freqüent. S'aprofitava qualsevol intervenció oral o significativa d'un sospitós per acusar-lo i privar-lo del seu dret de disconformitat davant la situació que es comprenia a les Balears sota el nou règim,

“preferentment homes i dones pertanyents a les classes populars, en particular obrers industrials i pagesos. Sovint es tractava simplement de persones que havien escrit algun article anticaciquista en la premsa local del seu poble, que havien expressat les seves opinions en veu alta en un cafè o que havien participat en alguna vaga obrera” (Ginard i Féron, David, 18, 2015)⁹⁰.

Novament passem a un nou punt dintre d'aquest apartat, xerrarem de les detencions. L'apartat anterior tractava sobre les fases de la repressió a Capdepera segons les dates de detencions i morts. Novament, tornarem a xerrar d'aquestes detencions, però, ho enfocarem des d'un altre punt. Volem establir quins eren els agents d'aquestes detencions, en el nostre cas foren Falange i Guàrdia Civil.

Abans d'endinsar-nos en el que són els dos grans grups protagonistes de les detencions, volem comentar breument l'acció de l'exèrcit regular dels revoltats. En aquest

⁸⁷ Consell de guerra número 347/1936

⁸⁸ *Ibidem*

⁸⁹ Consell de guerra número 347/1936, acusacions per part de, Àngela Moragues, Juana Mirer, Juana Muntaner Nadal, Francisco Fullana Massanet i Juan Morey Llabrés.

⁹⁰ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

cas, tenim el testimoni, escrit per carta⁹¹, de Gabriel Fuster Mayans un dels periodistes més importants de Mallorca durant el segle XX. A la seva joventut amb 23 anys, va haver de pertànyer a l'exèrcit.

Ell conta per escrit a una carta a la seva al·lota el seu dia a dia. Una d'aquestes activitats amb l'exèrcit era anar a fer una "limpieza" a Capdepera. D'aquesta manera, ens deixa totalment clar la feina a fer per part de les forces repressores a Capdepera. No obstant, no es tracta d'unes accions rutinàries o esporàdiques, sinó unes accions de neteja de l'esquerra gabellina, susceptible i perillosa pel Moviment Nacional en un dels moments més crítics durant el primer any de la guerra, el desembarcament d'Alberto Bayo. Aquesta acció que podem documentar, ens explica, que les accions de la segona fase de la repressió són molt importants per al nostre tema en qüestió,

Carta a la seva al·lota, 1 d'agost de 1936, quarter de San Pere.

"Cuando acabe todo esto el comandante me ha dicho que me necesitaba para hacer 'limpieza' a lo mejor iré de servicio a Capdepera..."(Aguilera, Manuel, 50, 2015)⁹².

Com hem pogut veure a l'anterior apartat de les forces repressores, la Falange va tenir un gran paper en el procés de la repressió. Sí que és cert que la Guàrdia Civil també va actuar en aquest procés de repressió sense cap dubte, però, la qüestió de la repressió no es pot explicar sense l'actuació dels falangistes⁹³.

En primer lloc, volem comentar el paper de la Guàrdia Civil en aquest punt de detencions. Inicialment, Capdepera no tenia quartell de la Guàrdia Civil. Tota la documentació que ens hem trobat als consells de guerra són enviades per les actuacions de la quarter principal de la zona del Llevant situada al municipi d'Artà.

Quant a les accions de la Guàrdia Civil en les detencions, en tenim documentades 3, la detenció dels encausats al consell de guerra, la 67/1936, la 300/1936 i la 03/1936. En el cas del consell de guerra, 03/1936, foren detinguts per un guàrdia civil pertanyent a la quarter d'Artà. Nosaltres tenim la suposició, per coincidència en com es descriu al funcionari policial, que fou la persona segons l'article de Damià Quetglas a *Memòria*

⁹¹ (Aguilera Povedano, 2015)

⁹² *Ibidem*.

⁹³ (Garí Salleras, 2019)

Civil, diari *Baleares*, un dels caps de Falange que iniciaria un gran procés de tortures i pallisses⁹⁴.

Les accions de Falange es sumaren en les primeres setmanes en més d'un centenar de detencions, cosa que coincideix amb el procés de la primera fase de la repressió, gran quantitat de detencions i cap mort, "Las detenciones de elementos de extrema izquierda alcanzaron un número que sobrepasaba los ciento treinta, evitando de esta manera todo intento de sublevación" (Marqués de Zayas, 90, 1955)⁹⁵. Tot això, a un municipi com Capdepera d'uns 2.997 habitants suposa un considerable percentatge.

Aquestes accions dels falangistes varen ser un primer acte. Per poder realitzar aquestes detencions, foren essencials, les requisites de les documentacions dels grups polítics i associacions obreres, esbrinar i conèixer els seus integrants era un procés molt important.

La força de la Falange a Capdepera no va quedar aquí. Segons el testimoni de Joan Huertas Ladaria⁹⁶, s'havien de personar totes les persones d'esquerres i sospitoses pel nou règim a la quartell de Falange de matí, migdia i capvespre. Testimoni, el qual coincideix amb l'escrit a *Memòria Civil*, "Els falangistes van instal·lar-se al local de dretes a la plaça d'Orient. L'oli de ricí va omplir molt d'estòmacs. Sobretot, d'esposes i familiars dels amagats" (Quetglas, Damià, VII, 1986)⁹⁷. Per finalitzar aquest punt, tenim documentades de detencions efectuades per Falange un total de 10 persones, Maria Massot Moll, Bàrbara Juan Tous, Isabel Ferrer Garau, Maria Vaquer, Francesc Vaquer Veny, Enric Domínguez Verger i el seu fill, Melcior Domínguez, Catalina Flaquer, Maria Pascual Flaquer i Antònia Pascual Flaquer, aquestes tres darreres detingudes a ciutat de Palma.

Consegüentment, en aquest darrer apartat, tractarem l'aspecte de les depuracions, les quals afectaren a, mestres, polítics de l'ajuntament, funcionaris de l'ajuntament i polítiques.

⁹⁴ Consell de guerra número 03/1937

⁹⁵ (de Zayas, 1955)

⁹⁶ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer a les Illes Balears, 1930 - 1950, 2012) Els anomenats, "fornada de capells de palma"

⁹⁷ (Quetglas, 1986) Ens mostra una crua realitat ja no les detencions a les persones significades d'ideologia progressista sinó també als seus familiars.

Les depuracions de mestres a Capdepera s'aplicaren a tres persones, Maria Melis Melis, era filla del comerciant Joan Melis, el qual va ser acusat de ser un subjecte d'esquerres. Ella era una professora progressista, fou l'al·lota de Miquel Julià fins 1935. Maria Melis Melis era amiga de l'altra mestra depurada, Maria Comas Camps. També tenia una gran relació amb la Presidenta del Grup Feminista Socialista de Capdepera, Maria Vaquer, tota aquesta informació influir en la seva depuració⁹⁸. L'acusació va venir precedida per Miquel Caldenty, la batllia i el capellà de Capdepera. Finalment, Maria Melis Melis fou depurada pel decret número 66 del 8 de novembre de 1936⁹⁹.

Maria Comas Camps era una mestra, procedent de Menorca. Va ser depurada el juliol de 1936 juntament amb na Maria Melis Melis. A Maria Comas se l'acusava de tendències progressistes, de ser amiga de Maria Melis i de Maria Vaquer¹⁰⁰.

L'altre mestre depurat era Miquel Julià Melis, militant d'Esquerra Republicana, batle a la primera Comissió Gestora després del febrer de 1936 i membre de la comissió fins al juliol de 1936¹. Una vegada va començar la guerra fugiria amb el llaüt fins a Menorca, després aniria a Barcelona, i al final de la guerra va formar part del darrer destacament militar de resistència a Madrid¹⁰¹. El seu testimoni esmenta que ja a principis de juliol de 1936 no va poder finalitzar les seves oposicions a mestre degut a les seves tendències polítiques¹⁰². Segons l'autora Isabel Peñarrubia a Mallorca foren depurats un total de 155 persones, de les quals, 112 eren homes i 43 dones.

Finalment, comentarem la depuració de la Comissió Gestora de l'Ajuntament de Capdepera. La comissió fou depurada el 21 de juliol¹⁰³ i constava dels següents membres, Nicolau Flaquer Juan era el cap d'Esquerra Republicana a Capdepera, es va veure involucrat al consell de guerra número 209/1936 i fou condemnat a 20 anys de presó¹⁰⁴; Miquel Julià Melis que se l'acusava en la causa d'un delictes d'adhesió a la rebel·lió i fou

⁹⁸ (Peñarrubia Marquès, 2018)

⁹⁹ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

¹⁰⁰ (Peñarrubia Marquès, 2018)

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer, 1930 - 1950, a les Illes Balears, 2014) Testimoni Miquel Julià Melis.

¹⁰³ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

¹⁰⁴ *Ibidem*.

sentenciat per desafecció al Moviment Nacional. També, ell va estar involucrat al consell de guerra número 178/1937 del que fou absolt¹⁰⁵; Pere Joan Servera Brunet¹⁰⁶, Pere Pascual Roig va estar condemnat a 6 anys d'inhabilitació política pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Fou empresonat a Bellver i encausat al consell de guerra 178/1937¹⁰⁷; Antoni Massanet Massanet va fugir a Menorca amb els seus veïnats. Arran d'aquesta causa judicial, Antoni Massanet fou condemnat a 20 anys de presó per auxili i adhesió a la rebel·lió. També ell fou acusat al consell de guerra número 178/1937¹⁰⁸; per últim tenim a Joan Moll Massanet¹⁰⁹.

La gestora va ser depurada dos dies després de l'alçament. Les figures més importants de la gestora se'ls va exercir una força repressora degut a les seves tendències polítiques. Tanmateix, aquest no va ser l'únic acte de depuració d'una gestora¹¹⁰ a Capdepera. El dia 22 d'abril arran de l'elecció del President de la República els falangistes volgueren boicotejar les votacions. El batle, Miquel Julià Melis, va tancar momentàniament les escoles de votació i l'església, ja que, s'havien de tancar tots els establiments i centres de cultes o associacions. La notícia va arribar al Governador Provincial de Balears, que va destituir el Batle pel rector de l'església de Capdepera. Finalment es va conformar la gestora del 21 de juliol. La primera gestora estava formada per, Miquel Julià Melis, Bartomeu Gili Sirer, Bartomeu Melis Alzina, Nicolau Flaquer Juan, Joan Morey Cursach i Jaume Alzina Sancho.

Aquestes persones no foren les úniques depurades a l'Ajuntament de Capdepera. Segons el consell de guerra número 67/1936, foren depurats les següents persones, Antoni Flaquer Reynés conformava el comitè d'enllaç del Front Popular amb la Batllia i va ser empresonat a Can Mir. Finalment, va ser alliberat perquè es va retractar de la seva ideologia i es va sumar al Moviment Nacional amb un article a un diari de Manacor, *Voz*

¹⁰⁵ Consell de guerra número 67/1936.

¹⁰⁶ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016) L'autor ens argumenta que després del cop d'estat es va perdre el rastre d'ell. Les nostres investigacions han donat la raó a Miquel Llull, ja que no a les fonts primàries ni totes les fonts consultades i testimonis hem trobat alguna informació.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ Consell de guerra número 78/1939

¹⁰⁹ Passar pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques, però, no se l'acusava de cap acció.

¹¹⁰ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

y Voto¹¹¹; Antoni Josep Massanet Amengual era un antic funcionari de l'ajuntament. Ell va ser acusat d'induir a la gent a no adherir-se al Moviment Nacional. Antoni Josep Massanet va ser reclòs a la Presó Provincial de Palma¹¹²; per últim tenim a Pere Sancho Alzina que era secretari del jutjat municipal. Va ser acusat d'extremista perillós i un dels caps de l'esquerra gabellina. A més, se'l acusava d'utilitzar el jutjat municipal per a realitzar reunions clandestines en contra del Moviment Nacional¹¹³. Aquest darrer exemple és la vertadera demostració de la repressió i el nou règim, tot aquell que era sospitós per la seva ideològica i amb una posició pública important, havia de ser depurat.

Finalment, volem comentar les depuracions polítiques que es varen realitzar de forma quantitativa a través de les llistes del Tribunal de Responsabilitats Polítiques¹¹⁴. El total de les depuracions polítiques és de 101 persones, Agrupació Socialista, 22 persones; Joventuts Socialistes, 8 persones; Grup Socialista Femení, 23 persones; Renacimiento Obrero, 7 persones; Esquerra Republicana, 16 persones; només significats, 25 persones.

d. Tortures

Un dels mecanismes més utilitzats per la repressió foren les tortures. Els testimonis consultats ens parlen que també varen estar presents a Capdepera. Abans d'això, volem exposar la importància d'aquest tipus de repressió al nou règim per castigar a les persones contràries al Moviment Nacional, "la tortura va ser una institució indissociable del nou règim, que va ser practicada sense límits per càrrecs i funcionaris durant la Guerra" (Garí Salleras, Bartomeu, 291, 2019)¹¹⁵.

Com dèiem, Capdepera va patir les tortures, i en especial, realitzades pel grup de Falange,

"L'oli de ricí va omplir molts d'estómacs. Sobretot, d'esposes i familiars dels amagats. (...) Quan es féu càrrec del comandament de la Falange local un guàrdia civil nadiu, que havia estat destinat al poble de veïnat, les pallisses als detinguts es multiplicaren. El riciner ara ja no tenia feina. Els mètodes d'aquest guàrdia vestit amb mono Blau a la manera del comte Rossi eren molt

¹¹¹ Consell de guerra número 67/1936

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

¹¹⁵ (Garí Salleras, 2019)

més expeditius. Digueren que va fer perdre la paraula a Francesc Tarrassa ” (Quetglas, Damià, VII, 1986)¹¹⁶.

D’aquesta manera, les formes d’actuació de Falange són de manera autoritària i abrupta. D’aquesta manera les declaracions extretes a *Memòria Civil*, diari *Baleares*, són un clar exemple de les circumstàncies que ens podem trobar en aquest apartat i que coincideixen amb la bibliografia¹¹⁷ general del tema en qüestió.

En el cas de Capdepera tenim documentades l’existència de 8 persones que foren. En aquest cas, les fonts primàries consultades no ens donen aquesta informació. Foren torturats gabellins d’esquerres com, Francesc Vaquer Veny que va ser apallissat de manera abrupta, ja que volien saber on s’amagava el seu gendre Serafi Nebot Pascual¹¹⁸; Pere Sancho Garau que va ser torturat fins a la seva mort¹¹⁹; Catalina Flaquer, Antònia Pascual Flaquer i Maria Pascual Flaquer foren torturades per Falange de Palma¹²⁰; Josep Terrassa Cirer va ser apallissat perquè els seus assassins intuïen que sabia el nom dels que havien fugit amb el llaüt a Menorca. El torturaren a Manacor i quan el tornaren a Capdepera morí de les ferides provocades¹²¹; Gregori Moll Jaume¹²², dona d’en Sebastià Melis Moyà, segons el seu fill, Joan Maria Melis, va patir la tortura de l’oli de ricí¹²³; per últim, Francesc Terrassa que el deixaren sense parla a causa de les tortures¹²⁴. Aquests són els casos dels que foren torturats. Tot i així, no sabem que els hi va passar a totes aquelles persones les quals Falange i Guàrdia Civil varen detenir.

e. Acusacions i consells de guerra

¹¹⁶ (Quetglas, 1986) Per la definició que fa del guàrdia civil gabellí destinat a Artà, pensem que pot ser Bartomeu Alzina Melis. Tot i això, no ho podem afirmar de manera absoluta, ja que també es podria identificar amb l’altre personatge ferotge del falangisme a Capdepera, un home anomenat Puig, de mot el *Matón* i nadiu de Manacor. Però, segons l’informe d’en Manel Suárez a la fossa comuna de Francesc Vaquer identifica a nen Puig com a Bartomeu Alzina Melis.

¹¹⁷ (Garí Salleras, 2019) “es donaren casos de tortures i maltractaments als quarters de la Guàrdia Civil i dipòsits municipals de presoners, (...), així com els locals de Falange” 292, 2019.

¹¹⁸ (Suárez Salvà, Fitxa de la fossa comuna de Capdepera, 2011)

¹¹⁹ (Capellà M. , Dones republicanes, 2009)

¹²⁰ (Capellà L. , 1989)

¹²¹ *Ibidem*.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ ("Memòria i oblit d'una guerra", 2009)

¹²⁴ (Quetglas, 1986)

Els consells de guerra són un dels punts més importants en aquest treball, ja que són les nostres fonts primàries que hem consultat. Les causes ens serveixen per documentar i argumentar el procés de repressió a Capdepera. Els consells de guerra són el punt essencial en la tercera fase de la repressió a Mallorca, ja que agafen molta més força com a repressió institucionalitzada¹²⁵. A més, que els consells de guerra suposen una acusació judicial no legítima, ja que no són judicis civils, sinó militars.

A Capdepera segons l'autor Miquel Llull tenim documentats 29 consells de guerra. El funcionament dels consells es basen en una estructura rígida i marcada per poder aplicar la repressió. Les causes judicials es basen en: acta de detenció i declaració; investigació, demanen documents acusatoris a l'Ajuntament de Capdepera, Guàrdia Civil, Falange o la Direcció General de Seguretat. Totes aquestes acusacions estan presents en molts dels consells de guerra consultats; els testimonis i denúncies també estan presents com ja hem pogut observar; la defensa dels acusats també moltes vegades s'argumenten a les causes, però, sense cap encert; per últim, hi ha les sentències. Quant a les sentències podem documentar: commutades, 212/1936, 347/1936 i 78/1938; absoltes, 67/1938, 178/1937 i 12/1938; falsejades, 03/1939. Els tipus de sentències que solen ser més representatives són: auxili a la rebel·lió, adhesió a la rebel·lió o desafecció al Moviment Nacional.

Les acusacions són el que dictaminen i condicionen les sentències. Posen en perjudici els mateixos acusats d'acord amb les seves condicions polítiques, perquè suposen un perill per al nou règim. Normalment, les acusacions més fortes solen ser realitzades segons els informes demanats a l'Ajuntament de Capdepera i la Guàrdia Civil d'Artà, "extrmista", "significado y peligroso", "marxista peligroso", "extremismo de izquierda", "exaltado y peligroso", "propagandista" o "socialista peligroso". Aquestes són algunes de les acusacions que es realitzen de manera ferotge i continuada¹²⁶. Moltes vegades, aquestes acusacions es converteixen en les sentències dels consells de guerra¹²⁷. Els suposats delictes són diversos, majoritàriament, l'oposició al nou règim.

¹²⁵ (Garí Salleras, 2019)

¹²⁶ Aquestes acusacions es poden veure als consells de guerra consultats, 67/1936, 212/1936, 347/1936, 437, 443/1936, 03/1937, 12/1938 o 78/1939. Podrem veure les transcripcions d'algunes acusacions seleccionades a l'apartat *Apèndix*.

¹²⁷ Són els casos, 212/1936 o 347/1936.

Essencialment, els consells de guerra formen part del procés d'eliminació de l'enemic polític. Basant-se en un poder jurídic militar, en la força de la violència com les tortures, la de la reclusió per les presons, tots aquests punts conformen l'eliminació de l'oposició política. D'aquesta manera, els acusats moltes de vegades estan marcats des del primer moment per les seves tendències polítiques – ideològiques, com passa a tots els consells de guerra, “l'absolgueren de rebel·lió militar, però, com que havia de ser <<corregida>> per la seva ideologia, sembla que quedà a la presó almanco fins al 1941.” (Peñarrubia, Isabel, 18, 2018)¹²⁸.

f. Centres de reclusió

La privació de la llibertat es pot fer de moltes maneres com hem vist. En aquest apartat volem explicar els centres de reclusió. Els principals centres de reclusió són, el castell de Bellver, la Presó Provincial de Palma, Can Mir, el vaixell Jaume I o la Presó Comarcal de Manacor.

El castell de Bellver va ser un dels centres de reclusió improvisats per les forces del Moviment Nacional. Hi havia al voltant de 300 presos polítics els quals superaven les expectatives de detenció del nou règim, ja que hagueren d'establir com a nova presó Bellver, Can Mir i Can Sales durant els primers mesos¹²⁹. Per conèixer la presó de Bellver com a centre de reclusió, tenim el testimoni de Joan Huertas Ladaria¹³⁰. Bellver tenia dotze cel·les on hi vivien tots els presos acaramullats, amb una nefasta alimentació i sense visites. Els gabellins al castell de Bellver¹³¹, foren anomenats com “Fornada de capells de Palma”. A Bellver tenim tres morts gabellins¹³².

La Presó Provincial de Palma era un centre de trasllat, no un centre de reclusió permanent. Allà convivien entre presos polítics i comuns. Aquella presó era l'eix de tota

¹²⁸ (Peñarrubia Marquès, 2018)

¹²⁹ (Suárez Salvà, Las prisiones en Mallorca durante la Guerra Civil, 2015)

¹³⁰ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins, Històries orals de la República, Guerra i Resistència a les Illes Balears, 2018)

¹³¹ (Castell de Bellver, Palma, 2021) Llista presoners Bellver, hem documentat almanco uns 17 gabellins, de la trentena que Joan Huertas Ladaria comenta al seu testimoni. La llista estarà disponible a l'apartat *Apèndix*.

¹³² (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer a les Illes Balears, 1930 - 1950, 2012)

l'organització penitenciària de l'illa. També hi havia un gran nombre de presos acaramullats, per la limitació de l'espai i el gran nombre de persones. La Presó Provincial va ser una presó on hi varen conviure homes i dones. El nombre de gabellins allà va ser de 30 persones, de les quals 7 foren dones¹³³.

El Jaume I va ser un vaixell reconvertit en presó on hi va haver un pres gabellí, Joan Albertí encausat als consells de guerra número 300/1936, per les pintades de la nit del 18 de juliol. Joan Albertí va ser esmentat en diversos consells de guerra, 67/1936 i 78/1939 com un subjecte extremista, perillós i condemnat a més de 18 anys de presó. Segons la Fundació Pablo Iglesias, va fugir de Mallorca a França, on va viure. Finalment va morir l'any 1979. Les condicions d'aquest vaixell eren també pèssimes per les condicions de reclusió a un vaixell¹³⁴.

La Presó Comarcal de Manacor va ser també un lloc civil reconvertit en centre penitenciari. Allà hi varen recaure també els gabellins, Pere Sancho Garau, Josep Terrassa Cirer o Maria Massot Moll, degut a la proximitat amb Capdepera. Els abusos en aquella escola Graduada de Manacor convertida a presó varen ser forts. Exemples com els 35 milicians afusellats o l'assassinat de les cinc infermeres del desembarcament d'en Alberto Bayo¹³⁵.

Finalment tenim la presó de Can Mir, fusteria de fustes i ferros, reconvertida en presó. També va ser anomenada presó de les estacions. Can Mir era una presó de convivència de presos polítics i comuns, amb una alimentació i salubritat molt precària. L'afinament entre els presos també era una característica comuna. Les malalties provocades per les condicions de la presó eren també sovint i marcaven molt els caràcters dels presoners, "els homes que estarien empresonats a Can Mir varen haver de patir dos tipus de tortures, les físiques i les psicològiques" (Suárez Manel, 52, 2011)¹³⁶. Aquesta era la vida en Can Mir la por de les tortures i la por a les anomenades tretes,

¹³³ (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016) Llista presos a l'apartat *Apèndix*.

¹³⁴ (Suárez Salvà, Las prisiones en Mallorca durante la Guerra Civil, 2015)

¹³⁵ (Garí Salleras, 2019)

¹³⁶ (Suárez Salvà, La presó de Can Mir. Un exemple de repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca, 2011)

“Mateu Torres Bestard va deixar testimoni escrit de les tretes en una carta que va escriure el 10 de setembre de 1936 al general Franco, en la qual es queixava de l’actitud passiva d’alguns dels nous dirigents feixistes i aprofitava per indicar al General que sort que la Falange ja assassinava ciutadans.” (Suárez Manel, 120, 2011)¹³⁷.

Aquestes tretes eren mecanismes d’assassinats de l’enemic polític. Es notificava al pres la seva llibertat, falsa en tot cas. Després quan sortia al carrer, camí al seu lloc de residència, era assassinat cruelment¹³⁸. Els gabellins a Can Mir, segons la llista d’en Manel Suárez, varen ser un total de 17 homes¹³⁹. Destaquen persones que patiren presó allà com, Joan Albertí Moll, Nicolau Alzina Sancho¹⁴⁰; Pere Pascual Roig que va ser empresonat arran del consell de guerra número 178/1937¹⁴¹; Jaume Sans Pons empresonat a nou anys per un delictes de rebel·lió¹⁴² o Antoni Flaquer Reynès¹⁴³. Respecte si qualche gabellí patí les famoses tretes. Manel Suárez ens comenta que foren, Enric Domínguez Verger condemnat a sis anys de presó i afusellat degut a la treta¹⁴⁴; Gregori Moll Jaume ¹⁴⁵; Baltasar Moyà Bauzà posat en llibertat i assassinat el 15 de gener de 1937, no es coneix ni el seu indret de defunció ni del seu cos¹⁴⁶ i Rafel Servera Gili ¹⁴⁷.

g. Can Sales i la dona gabellina

El Grup Feminista Socialista de Capdepera era un dels pilars ideològics progressistes al municipi. Les dones socialistes eren capdavanteres al municipi en la divulgació ideològica i els canvis socials del moment, a més dels canvis en la posició de la dona al món.

¹³⁷ (Suárez Salvà, La presó de Can Mir. Un exemple de repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca, 2011)

¹³⁸ (Suárez Salvà, Suborns i tretes a la presó de Can Mir (1936 - 1941), 2014)

¹³⁹ (Suárez Salvà, La presó de Can Mir. Un exemple de repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca, 2011) La llista de gabellins a Can Mir es pot veure a l’*Apèndix*.

¹⁴⁰ Consell de guerra número 300/1936, tant Joan Albertí Moll com Nicolau Alzina Sancho.

¹⁴¹ (Llull, El 18 de juliol a Capdepera, La Causa 178/37, 2018)

¹⁴² (Suárez Salvà, La presó de Can Mir. Un exemple de repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca, 2011)

¹⁴³ Consell de guerra número 67/1936.

¹⁴⁴ (Capellà L. , 1989)

¹⁴⁵ *Ibidem*. Segons Llorenç Capellà estava malalt de les condicions insalubres de la presó i fou traslladat a Melilla on va morir, però, segons Manel Suárez va patir l’anomenada treta. No es sap més de la seva persona.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ La versió de Llorenç capellà no es correspon amb la de Manel Suárez, que segons el darrer, pati una treta.

Un dels màxims exponents d'aquest grup era na Maria Vaquer. Ella era una dona progressista, escriptora a *El Obrero Balear*, presidenta de l'associació. Maria Vaquer feina de sastressa, però, ben prest va abraçar l'espiritisme i el socialisme. Una dona destacada pels seus articles i les reivindicacions dels canvis socials, entre els quals el de la dona, fora d'un arc patriarcal i del poder de l'església¹⁴⁸. Maria Vaquer va ser acusada al consell de guerra número 212/1936¹⁴⁹ d'auxili a la rebel·lió per col·locar uns llençols blancs al terrat, com a comunicació amb les avionetes republicanes provinents de Menorca. Ella va patir una persecució insaciable com podem veure al seu consell de guerra, on s'analitza tot la relacionada amb ella, des dels seus articles a *El Obrero Balear*, fins l'opinió que mereixia per la gent del poble. Ella fou condemnada a sis anys de presó a Can Sales; també destacaven membres com Magdalena Coll Alou que era metodista, socialista i va formar part de la fundació del grup feminista a Capdepera. *El Obrero Balear* també es feia eco dels seus articles¹⁵⁰. Magdalena Coll Alou fou empresonada segons el consell de guerra 12/1938¹⁵¹, però finalment absolta. Tanmateix, va quedar a la presó diversos anys, perquè es pogués reformar i conviure al Moviment degut a la seva ideologia política d'esquerres; també, destaquen les dones com Isabel Ferrer Garau o Bàrbara Juan Tous, consell de guerra, 347/1936. Tot i que no tenien una gran significació política, Isabel Ferrer i Bàrbara Juan foren acusades d'ideologia progressista i condemnades per auxili a la rebel·lió.

Altres gabellines importants foren Catalina Flaquer i les seves filles, Maria i Antònia, totes tres dirigents comunistes a Palma; Bet Maria Vaquer, germana de Maria Vaquer, Antònia Sancho, Maria Fasol o Caterina Fornera. Segons el Tribunal de Responsabilitats Polítiques¹⁵² tenim la presència de 23 dones empresonades i que pertanyien al grup feminista de Capdepera.

¹⁴⁸ (Peñarrubia Marquès, 2018) Dona progressista, escriptora a *El Obrero Balear* i Presidenta de l'associació. Feia feina de sastressa, però, ben prest va abraçar l'espiritisme i el socialisme. Era una dona destacada pels seus articles i les reivindicacions dels canvis socials, entre els quals el de la dona, fora d'un arc patriarcal i del poder de l'església.

¹⁴⁹ Consell de guerra número 12/1936, a l'apartat *Apèndix* podem veure des de les seves acusacions, fins aportacions a *El Obrero Balear*.

¹⁵⁰ (Peñarrubia Marquès, 2018)

¹⁵¹ Consell de guerra número 12/1938.

¹⁵² (Llull, <<La idea és infinita>> El socialisme a Capdepera, 2016)

Can Sales destacar per haver estat una presó reformista de dones. La importància de la religió era fonamental per a reestructurar el pensament d'aquelles dones que no encaixaven en el pensament del nou règim. Des dels seus inicis, la presó va estar conduïda per monges. Les condicions no eren del tot diferents de la resta de presons i hi varen viure més d'un miler de dones. A més, les dones patiren abusos físics a la presó i les malalties eren presents, com el cas de Maria Vaquer, que quedà afectada de per vida¹⁵³.

h. Execucions i assassinats

L'eliminació de l'enemic passa per molt de processos i mètodes d'actuar. La privació de la llibertat podria ser la més fàcil i sense cap mal físic. Aquesta privació de la llibertat es podria traduir en mort moltes vegades. El nombre de gabellins morts és d'una vintena¹⁵⁴, dels que moriren tant en execucions ordenades o assassinats clandestins. La mort a la repressió és el punt extrem de la privació de la llibertat, “amb el temps, podem dir que a Mallorca ser militant o simpatitzant d'una organització política o sindical d'esquerra implicava amb tota probabilitat la detenció o si mes no, mesures d'escarment” (Ginard i Féron, David, 11, 2015)¹⁵⁵. D'aquesta manera, no ens ha de sorprendre la mort dels enemics pel règim. Per ells no era un factor col·lateral, sinó un factor principal d'actuació. Les fonts ens documenten una vintena de morts. Tanmateix, nosaltres esmentarem 16 morts i 4¹⁵⁶ desaparicions.

Abans de donar inici als gabellins morts, volem fer un comentari a l'escrit sobre Capdepera a *Memòria Civil*, “La gent era detinguda al mateix dipòsit municipal i començaren a aparèixer cadàvers.”(Quetglas, Damià, VII, 1986)¹⁵⁷. No sabem si el que l'autor ens conta al diari l'any 1986 sobre la Guerra Civil a Capdepera, és una demostració literària, metafòrica o una realitat pura del moment. El que podem argumentar, i és d'acord

¹⁵³ (Capellà M. , Republicanas del 36: Memòria oral, 2015)

¹⁵⁴ (Garí Salleras, 2019)

¹⁵⁵ (Ginard i Féron, La repressió a les Balears durant la Guerra Civil, 2015)

¹⁵⁶ No sabem res dels desapareguts com, Miquel Ferrer Alzina, Antònia Flaquer Sancho, Manuel López Pérez, Pere Joan Servera o l'al·lot gabellí que va morir a Àfrica, quan patia presó amb Nicolau Alzina Sancho.

¹⁵⁷ (Quetglas, 1986)

amb els testimonis, la bibliografia i a les sentències dels consells de guerra, és que aquesta cita que acabem d'aportar no és una realitat.

D'aquestes 20 persones, nosaltres només hem pogut documentar 16, com dèiem. A executats tenim aquelles morts que no foren esporàdiques sinó un pla organitzat i incloem les mateixes tretes, Catalina Flaquer, Maria Pascual Flaquer, Antònia Pascual Flaquer a Palma, Baltasar Moyà Bauzà, Rafel Servera Gili, Gregori Moll Jaume, Enric Domínguez Verger, Miquel Serra Sancho, Bartomeu Servera Terrassa, Antoni Domínguez Moll¹⁵⁸ i Bartomeu Gili Cirer¹⁵⁹.

Pel que hem tractat com assassinats comptem amb, Jaume Roca que el mataren sent tot un joc. Ell pescava a unes roques de Cala Ratjada i dos carabiners que feien guàrdia s'apostaren a mem si el ferien i ho varen aconseguir, ja que l'assassinaren¹⁶⁰; Josep Terrassa Cirer¹⁶¹; Francesc Vaquer Veny¹⁶² i Pere Sancho Garau¹⁶³. Aquest darrer fou el clar exemple dels mètodes del nou règim. El seu cas és una clara evidència per aquest apartat. Pere Sancho Garau, fou detingut a finals de 1936 i mort per tuberculosi pulmonar el 12 de març de 1937, segons el seu consell de guerra, "*a resultas del examen dicta – minamos, sufre una tuberculoslis pulmonar evolutiva, en fase de Caquexia, de pronostico grave. Dios guarde a V.S. muchos años. Manacor 7 de Mayo 1937. Los Médicos Militares*" (03, 54, 1937)¹⁶⁴. No obstant, segons el testimoni de la seva dona Maria Massot

Moll, Pere Sancho Garau va morir a causa d'una forta pallissa provocada pels falangistes de Capdepera. El 12 de març va morir degut a les greus lesions internes que la pallissa li havia causat. Tot això, el seu consell de guerra no ho contempla i ens argumenta una alta causa de la seva mort.

i. La fossa de Francesc Vaquer Veny

¹⁵⁸ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer a les Illes Balears, 1930 - 1950, 2012)

¹⁵⁹ *Ibidem*. Fugit amb el llaüt i els seus veïnats, al final de la guerra a Menorca fou afusellat sense judici.

¹⁶⁰ (Capellà L. , 1989)

¹⁶¹ *Ibidem*. Va morir conseqüència de la brutal pallissa que patir a Manacor.

¹⁶² (Suárez Salvà, Fitxa de la fossa comuna de Capdepera, 2011) mort d'una pallissa a Capdepera.

¹⁶³ (Capellà M. , Dones republicanes, 2009) i Consell de guerra número 03/1937.

¹⁶⁴ Consell de guerra número 03/1937.

Una de les històries més obscures de Capdepera durant la guerra fou la de Francesc Vaquer Veny, pare de Maria Vaquer, sogre d'en Serafi Nebot. Francesc Vaquer era un pagès d'Esquerra Republicana¹⁶⁵. Ell no era un home amb una activitat política molt activa, però, si tenia les seves simpaties polítiques.

La seva mort va tenir lloc segons el testimoni de la seva néta, Magdalena Nebot, el gener de 1937¹⁶⁶. Tot i que la data de la seva mort ens és confosa, els motius del seu assassinat no ho són. Francesc Vaquer va ser detingut per Falange i va ser conduït a l'ajuntament. Allà volgueren treure-li una confessió per saber on s'amagava el seu gendre, que s'havia fugit a Menorca amb les forces d'en Alberto Bayo. L'interrogatori es va allargar hores i dies, per les tortures i pallisses que va patir l'home. Segons el testimoni registrat, les pallisses foren tan fortes que es diu, "Què has d'anar demanar si ja no té llengua!" (Suárez, Manel, 50, 2011)¹⁶⁷.

Finalment, el gener de 1937 va acabar el seu patiment. L'enterraren a la mateixa finca on el varen traslladar des de l'ajuntament per continuar l'interrogatori i les tortures. Per no mostrar el que havien fet sense cap justificació, tot i que estaven al nou règim i sabem de les circumstàncies, l'enterraren per desfer-se de l'home. Els restes d'en Francesc Vaquer Veny mai s'han trobat i conforma l'única fossa comuna del municipi gabellí.

j. El metodisme durant la Guerra Civil a Capdepera

La importància del metodisme gabellí és molt important per entendre al poble de Capdepera. El metodisme obria pas a les ideologies progressistes que el catolicisme no permetia¹⁶⁸. Conjuntament amb el metodisme tenim l'espiritisme, que conformava moltes de dones del municipi, Maria Vaquer, Magdalena Coll Alou, Isabel Nebot Moll, Maria Lliteres Garau, Catalina Sirer o Maria Sancho, eren metodistes, espiritistes i socialistes¹⁶⁹.

¹⁶⁵ (Capellà L. , 1989)

¹⁶⁶ La data del seu assassinat ens és confosa. Des del testimoni de la seva néta s'indica que fou el gener de 1937, però, l'informe fet per Manel Suárez de la fossa comuna on resideix dit home, ens parla del 4 de setembre de 1936.

¹⁶⁷ (Suárez Salvà, Fitxa de la fossa comuna de Capdepera, 2011) Testimoni contat per la seva neta Magdalena Nebot. Conta que era el que deia la gent sobre la tortura al seu padrí, com un guàrdia civil, en "Puig" li deia a un falangista.

¹⁶⁸ (Massot i Muntaner, El bisbe Josep Miralles i l'església de Mallorca: de la dictadura a la guerra civil, 1991)

¹⁶⁹ (Peñarrubia Marquès, 2018)

Segons el testimoni¹⁷⁰ de Magdalena Nebot o de Miquel Julià, els metodistes no ho tingueren fàcil a Capdepera. Sabem que la família de Jaume Alzina Sancho, tota metodista, fou perseguida per la seva religió i per la seva ideologia política, tant el pare la mare i els fills. A part d'això, amb el testimoni de Magdalena Nebot, sabem que el rector de Capdepera, Antoni Morey i que el capellà, Baromeu Morey Vadell, no era gaire complaents amb les persones d'aquesta religió i d'ideologies progressistes. Sabem que se'ls va prohibir els seus cultes o que no se'ls enterrava al cementiri amb els catòlics. Els casos més representatius varen ser, la mort del jove que s'havia d'ordenar capellà protestant¹⁷¹ a Capdepera, Miquel Serra i Sancho, detingut i mort a Bellver; l'any 1938 varen treure els ossos del cementiri de Capdepera d'en Bartomeu Alou¹⁷², fundador del metodisme a Capdepera, ja que, varen trobar que ell no era digne de residir allà.

12. Conclusions

El punt final del nostre treball són aquestes darreres pàgines en les quals volem avaluar la qüestió que ens concerneix. La nostra hipòtesi era clara, com va ser la repressió franquista a Capdepera. Aquest 'com' fou només un punt inicial, ja que després va venir el quan, a qui, els perquè o en quines circumstàncies.

Abans de començar el nostre treball cercàvem a llibres, articles, revistes i diaris sobre la repressió franquista a Capdepera. Les evidències i informacions no eren molt nombroses. Per cercar títols sobre el nostre treball, ens hem trobat més dificultats i través que facilitats. L'ajuda de diversos autors com, Llorenç Capellà, Miquel Llull, Isabel Peñarribia o David Ginard, ens ha facilitat trobar informació sobre la repressió a Capdepera. No obstant, els autors ens proporcionaven una limitada informació sobre la repressió. A més, les seves obres no tractaven sobre la repressió a Capdepera.

Nosaltres hem volgut posar a l'epicentre del nostre treball el mateix municipi gabellí. La qüestió de la repressió és el motiu de la nostra investigació perquè ha estat un dels fets més importants a la història a escala nacional, la Guerra Civil. Uns fets tan

¹⁷⁰ (Ginard i Féron, Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer, 1930 - 1950, a les Illes Balears, 2014)

¹⁷¹ (Carod i Rovira, 2017)

¹⁷² *Ibidem*.

importants com aquests, repressió franquista i Guerra Civil, no podien passar per damunt dels nostres ulls, no podien quedar a l'oblit, i menys a Capdepera, un municipi del qual l'oblit de les seves històries d'aquest període havien quedat en velles anècdotes.

Doncs, nosaltres aprofitarem l'excepcionalitat de cap investigació específica a Capdepera sobre la qüestió de la repressió. Quan vàrem començar no sabíem com havia estat la repressió al municipi. Poc a poc ens endinsarem en el tema d'estudi. Hem volgut fer una reconstrucció del que va passar per poder dir com va ser la repressió a Capdepera, forta, fluixa, moderada, són probablement paraules que se'ns van de les nostres mans. No podem categoritzar les nostres conclusions en aquestes paraules, perquè el que nosaltres hem fet, ha estat estudiar les vides dels veïnats gabellins represaliats per poder conèixer la repressió.

Si Capdepera va ser represaliada durant la guerra pel nou règim, és perquè era un municipi diferent de la resta de Mallorca. Un municipi amb presència de l'espiritisme i el metodisme enfront del catolicisme, cosa que feia posar en qüestió l'orde religiós establert a Espanya durant tant de segles; després, tenim el vessant política, aquest fort socialisme i republicanisme que posava en qüestió els mètodes polítics i socials de l'estat durant segles, i que s'enfrontava al fort caciquisme gabellí. Els gabellins d'esquerres entenien aquesta opció política com una sortida i millora a les seves condicions de vida, un canvi de perspectiva i de futur, cosa que durant els anys de la república ho intentaren fer; la qüestió femenina sempre fou també un vessant de canvi. Les dones gabellines se sentien fortes, eren la mà d'obra que hi havia al poble per poder treure endavant la indústria de la llata. Elles sabien de la seva importància i no es conformaren, per això, caminarem cap endavant, i crearen el seu grup feminista com una reivindicació al seu esperit de canvi social del seu gènere.

Totes aquestes persones de les quals xerrem i conformaren aquest grup de veïnats durant aquells anys, varen construir la història de Capdepera durant la Guerra Civil. Ells i elles suposen el nostre tema en qüestió. Per poder saber com va ser la repressió, hem hagut de conèixer les seves professions, les seves tendències polítiques, quines eren les seves funcions, què els hi va passar després del 19 de juliol de 1936.

A partir d'aquella data la Falange, com hem pogut veure, va actuar sense contemplacions, més de 130 detencions; l'exèrcit es dedicava a fer neteges, la Guàrdia Civil detenia als veïnats, i la Falange els marcava, els investigava, els perseguia. Ens hem trobat una primera i segona fase a Capdepera molt ferotge. Moltes de detencions, acusacions, i inclòs morts al gener de 1937. Probablement, a Capdepera es temia que passes el que succeïa a Manacor, poble amb una forta tradició esquerrana i amb una tendència als assassinats durant els primers mesos de la guerra per part del règim, cosa que a Capdepera no hi va succeir.

Des d'aquelles detencions els gabellins patiren tortures com hem pogut documentar, depuracions com totes les de l'ajuntament, acusacions d'institucions i veïnats. A més, hi haver molts de gabellins d'esquerres que passaren per les principals presons de Mallorca, Can Sales, Can Mir, presó Provincial de Palma, Manacor... i les seves sentències eren el clar exemple de la seva eliminació política. Els auxiliis a la rebel·lió, les desafeccions al moviment, les adhesions a la rebel·lió... i tant sols pel pur sentiment ideològic, una reunió, un comentari al carrer, una pintada o res, només, per ser d'Esquerra Republicana i tenir un gendre fugit com li va passar a Francesc Vaquer. Allò, mateix, el cas de Francesc Vaquer o el de Pere Sancho Garau són els majors exemples. Aquestes tortures que patiren només pel procés que havia d'aplicar el nou règim, el terror, segons el General Franco, extirpar l'enemic polític, fer-lo desaparèixer.

Podríem contar en aquestes conclusions els números de persones que varen patir presó, que foren torturades, condemnades, etc. Però, la història el nostre treball mai ha anat de números. No volem contar-los, perquè no ho hem fet, i hem contat les seves vides per explicar la repressió al municipi, volem continuar fent-ho,

“R. Però les autoritats dictaminaren que aquells ossos no eren humans. I tant que ho sé, jo, si ho eren...! Que no em vinguin amb cançons...! De mica en mica tota la família tornà a Capdepera. Primer els meus pares i després jo, amb en Jaume i els fills... Ma mare va morir el 82. Havia patit molt, ja volia morir-se. Aquesta és la meva història. Una història de sofriment, una vida desfeta” (Capellà, Margalida, 2009)¹⁷³.

¹⁷³ (Capellà L. , 1989)

Com va ser la repressió a Capdepera? Això mateix, el que ens conta Magdalena Nebot, filla i néta de represaliats. La repressió franquista a Capdepera fou de persecució política, de detenció i de la repressió a l'enemic polític, en el nostre cas els gabellins d'esquerres. Moltes de persones varen patir les exigències del nou règim per abandonar la seva vida, els seus principis i els seus actes, amb ells, també pagaren les seves famílies. Capdepera va tenir, tortures, depuracions, presoners polítics a tots llocs, condemnats, acusats, denunciats de tota classe, assassinats.

Després d'aquell dia del 19 de juliol de 1936 a Capdepera s'instaurà com hem vist, la persecució, la detenció i la repressió, la qual mai ha passat desapercibuda, tant, que vuitanta – cinc anys després, Capdepera no ha volgut xerrar mai més de la repressió. Cosa que ens ha dut a elaborar aquest propi treball.

13.Fonts

Arxius consultats:

Juzgado Togado Militar Territorial N°33, Acuartelamiento Avenidas, Palma –
Direcció General de Memòria Democràtica: Digitalització documental

Consells de guerra número:

067/1936

212/1936

300/1936

347/1936

443/1936

003/1937

012/1938

078/1939

Publicacions consultades:

Memòria Civil, diari, *Baleares*: Diumenge 31 agost de 1986.

Boletín Oficial de la Provincia de Baleares 24 octubre de 1936.

14.Bibliografia

- "Memòria i oblit d'una guerra". (2009). "Capdepera, brins de memòria". Capdepera: TV Mallorca.
- Aguilera Povedano, M. (2015). El desembarco de Bayo en Mallorca según las cartas del periodista Gabriel Fuster Mayans 'Gafim'. *Historia y Comunicación Social*, *Volum XX(I)*, 45 - 65.
- Alzamora, J., Garrido, E., & Picazo, A. (2007). *Artà: 1931 - 1939*. Palma de Mallorca: El Tall.
- Capellà, L. (1989). *El diccionari Vermell*. Palma : Moll.
- Capellà, M. (2009). *Dones republicanes Memòria de la Guerra Civil a Mallorca*. (Vol. I). Palma: Lleonard Muntaner.
- Capellà, M. (2015). Republicanas del 36: Memòria oral. *Memòria Antifeixista*(15), 19 - 24.
- Carod i Rovira, J. L. (2017). En S. C. Belxunegui Ereso, *Estudis sobre conflictes socials* (págs. 11 - 28). Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- Casanova, J., & Gil Andrés, C. (2016). *Historia de España en el siglo XX*. Barcelona: Ariel.
- Castell de Bellver, Palma*. (Març de 2021). Obtingut de Castell de Bellver, Museu d'Història de la Ciutat:
https://castelldebellver.palma.cat/portal/PALMA/castelldebellver/contenedor1.jsp?seccion=s_fact_d4_v1.jsp&contenido=128137&tipo=2&nivel=1400&layout=contenedor1.jsp&codResi=1&language=ca
- de Zayas, M. (1955). *Historia de la Vieja Guardia*. Madrid .
- Duran, Miquel; Marimon, Antoni. (2004). *Història de les Illes Balears, del segle XVIII borbònic a la complexa contemporaneïtat. Volum III*. (1ª edició ed.). Barcelona: Edicions 62.
- Fullana, Puigserver, Pere; Mas Tous, Rafel. (2021). *Església i Guerra Civil*. Palma: Illa Edicions .
- Gabriel i Sirvent, P. (1996). *El moviment obrer a les Balears: 1869 - 1936*. Palma: Documenta Balear.
- Garí Salleras, B. (2019). *La repressió feixista a Mallorca durant la Guerra Civil i la postguerra (1936 - 1945)*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner Editor.
- Ginard i Féron, D. (2012). *Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer a les Illes Balears, 1930 - 1950* (Vol. Volum I). Palma: Documenta Balear.
- Ginard i Féron, D. (2014). *Treballadors, sindicalistes i clandestins. Històries orals del Moviment Obrer, 1930 - 1950, a les Illes Balears* (Vol. Volum II). Palma: Documenta Balear.
- Ginard i Féron, D. (2015). *La repressió a les Balears durant la Guerra Civil*. Palma de Mallorca: Edicions Document Balear.
- Ginard i Féron, D. (2018). *Treballadors, sindicalistes i clandestins, Històries orals de la República, Guerra i Resistència a les Illes Balears* (Vol. Volum III). Palma: Documenta Balear.

- Ginard i Féron, D., & Nadal i Soler, A. (2019). *El socialisme a les Balears (1848 - 1977)*. Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear.
- Julià Díaz, S. (2009). *La Constitució de 1931*. Madrid: Iustel.
- Llull, M. (2016). <<La idea és infinita>> *El socialisme a Capdepera*. Palma: Documenta Balear.
- Llull, M. (2018). El 18 de juliol a Capdepera, La Causa 178/37. *Documentació Gabellina i Oriental - Biblioteca del Golea*(42), 1- 34.
- Marimon Riutort, A. (2019). *El triomf de Joan March: les eleccions a Corts d'abril de 1923*. Palma: Lleonard Muntaner .
- Marimon Riutort, A., & Serra Busquets, S. (2012). *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears, (1900 - 2008)*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner Editor.
- Mas, G., & Mateu, A. (2001). *Montuïri, L'esclafit de la crispació. La Guerra Civil poble a poble*. Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear.
- Massot i Muntaner, J. (1991). *El bisbe Josep Miralles i l'església de Mallorca: de la dictadura a la guerra civil*. Barcelona: Abadia de Montserrat .
- Massot i Muntaner, J. (1996). *El primer franquisme a Mallorca*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or.
- Massot i Muntaner, J. (1996). *Mallorca durant la Guerra Civil (1936 - 1939)*. Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear.
- Massot i Muntaner, J. (2004). *Sobre Georges Bernanos i altres temes polèmics*. Palma: Abadia de Montserrat.
- Massot i Muntaner, J. (2005). *Guerra Civil i repressió a Mallorca*. Palma: Hora Nova.
- Peñarrubia Marquès, I. (2018). *Gabellines, les primeres a emancipar-se*. Palma: Consell Insular, Direcció Insular d'Igualtat Departament de Participació Ciutadana i Presidència del Consell de Mallorca.
- Preston, P. (1994). *Franco: caudillo de España*. Barcelona: Grijalbo.
- Preston, P. (2011). *El holocausto español, Odio y exterminio en la Guerra Civil y despúes*. Barcelona: Debate.
- Quetglas, D. (31 de agost de 1986). *Memòria Civil, Capdepera, La fornada dels capells de palma. Balears*(35), pág. VII.
- Rémond, R. (2016). Una historia presente. En A. Salmerón, & C. Noriega, *Pensar la modernidad política. Propuesta desde la nueva historia política* (págs. 51 - 69). México: Instituto Mora.
- Sabín, J. M. (1996). *Prisión y muerte en la España de postguerra*. Madrid: Anaya.
- Suárez Salvà, M. (2011). *Fitxa de la fossa comuna de Capdepera*. Capdepera: Associació Memòria de Mallorca.
- Suárez Salvà, M. (2011). *La presó de Can Mir. Un exemple de repressió feixista durant la Guerra Civil a Mallorca*. Palma : Lleonard Muntaner.
- Suárez Salvà, M. (2014). *Suborns i tretes a la presó de Can Mir (1936 - 1941)*. Palma: Lleonard Muntaner.
- Suárez Salvà, M. (2015). Las prisiones en Mallorca durante la Guerra Civil. *Memòria Antifeixista*(15), 14 - 19.
- Tugores, A. (7 de Abril de 2021). *La repressió de 1936 a Mallorca*. Obtenido de <http://www.lavenc.cat>: http://www.lavenc.cat/index.php?/cat/Blog/blog_entry15

15. Apèndix

a. Article Maria Vaquer a *EL Obrero Balear*.

Consell de guerra número 212/1936 – Pàgina 10. Article de Maria Vaquer adjuntat a al consell de guerra com acusació de la seva ideologia, marcat en color vermell amb la paraula *ojo*:

EL OBRERO BALEAR

!LIBERTATE MUJER!

Para la emancipación de la mujer

Ojo Desde los más remotos tiempos los hombres moralizados escitados para lograr el triunfo de sus ideas han trabajado, se han sacrificado para el logro de la emancipación de la mujer; el hombre distinguido, espiritualizado por sus buenos sentimientos dicen sin cesar: <<Mujer levanta el velo que cubre tu inteligencia , como ha despertado tu corazón hacia lo bueno; y la turbulenta mujer, durmiendo el sueño eterno bajo el imperio desnaturalizado del confesionario, sigue siempre aceptando las leyes caciquiles, inconsicente de los abrojos y abismos que le preparan las palabras susurrantes del confesor.

¡Cuantas lágrimas de sangre derramastes, mujer y cuántas te quedan por Derramar aún!

Te haré recordar, mujer que la in----- a cultura que posees, son las primeras piedras fundamentales de estas grandes guerras en donde los campos se convierten en mataderos de jóvenes; ¿y sabes esas flores jovencitas, su perfume halagador, cuanto valen para la madre que desde su cuna las colmaba de esmeros y cuidados?

¿Cabe preguntar a una madre directamente el precio de un hijo? ¡No! Pero tampoco las leyes naturales permiten que una madre, engañada con arte, seducida por medio de atractivo físico o moral, indirectamente dificulte su existencia.

Según nos dice la historia en el siglo diez y nueve, época del mas detestable despotismo, cuyas desenfrenadas Autoridades absolutas - <<como siempre>> - no Tenían otro divertimento más a gusto que pasar por la justicia humana, por medio De guillotinas, garrote y electricidad, a infinidad de miserables faltos de una educación que en sus primeros días no supieron o no pudieron proporcionarles sus apasionadas madres, - y enseñarles el verdadero camino de la perfección, - cuya incultura les hace ruínas; a ciento por año resultan más de diez mil bandidos durante el diez y nueve; número aproximado al de valientes muchachos que diariamente y durante cuatro años sucumbieron en la guerra mundial; que no fueran asesinos ni ladrones, sino bravos leales y llenos de juventud y vida.

Cuando un padre desnaturalizado martiriza a un hijo, le muele a palos, o le hace perecer de hambre, la multitud enfurecida rodea el coche que conduce el monstruo ante los tribunales gritando.... ¡A muerte! ¡A muerte!

Yo te pregunto ahora, mujer.... ¿porqué tanta cólera por el martirio de un inocente y tanta indiferencia ante el de quinientos mil?

¡Humanidad! ¡Humanidad!

Y te suplico mujer, que cuando conozcas intranquilidad en tu conciencia <<en vez de buscar algún descanso a tu cuerpo, o no hacerle caso>>, le preguntes por el error que te apena, el cual cuando tu comprendas su lenguaje, y que no hay conocimiento sin causa, empezarás a subir el escalón primero de la perfección.

Debes abrir los ojos de la razón, aprender a conocer el bien y el mal; reparar Por medio del estudio y el amor, lo que no proviene del bien, pedir nuestros desechos y respetar a nuestro semejante, sin distinción de ninguna clase, tomar lo que sea lógico y útil, no perder el tiempo en una labor inhumana.

Así, mujer, organizándote bien, obtendrás iguales derechos que el hombre, defenderás tus hijos, tu esposo y tu patria.

MARIA VAQUER

b. Acusació Ajuntament de Capdepera a Maria Vaquer.

Consell de guerra número 212/1936 – Pàgina 5. Acusació de l'Ajuntament de Capdepera a Maria Vaquer:

ALCALDÍA
DE
CAPDEPERA
escrito

En contestación a su

de 18 del actual relativo a la
ve-
cina de este pueblo María Vaquer
Moll,
contra la cual se instruye
causa, tengo el honor de informar
a V.S. lo siguiente:

la expresada vecina es, sin du-
da alguna, un elemento contrario al
Movimiento Nacional salvador de Es-
paña. Antes de éste fué Presidenta
del grupo femenino socialista y se
caracterizaba por su exaltación en
cuestiones políticas y sociales;
hizo con frecuencia la apología
del régimen comunista. Después de
iniciado el Movimiento continuó
solapadamente la propaganda con-
traria al mismo, según noticias lle-
gadas posteriormente a esta Alcal-
día. La cuales son verosímiles dada su acti-

Capdepera, 20 de agosto de 1936

El alcalde,
Juan melis

c. Sentència Maria Vaquer, 212/1936

Consell de guerra número 212/1936 – Pàgina 98, part de la sentència de Maria Vaquer, on finalment fou absolta, però, en primera instància condemnada a mort per adhesió a la rebel·lió per col·locar uns llençols blancs al terrat realitzant en una suposa comunicació per signes amb els avions republicans de Menorca:

EL CONSEJO FALLA, condenando a la procesada MARIA VAQUER MOLL a la Pena de muerte como responsable en concepto de autora de un delito Consumado de adhesión a la rebelión militar, previsto y penado en el n ° 2º del artículo 238 del Código de Justicia Militar apreciándose a efectos del 173 del mismo Código la circunstancia agravante de su perversidad, no haciéndose especial declaración de responsabilidades civiles, ya que en dicha materia deben regir los Derechos especialmente dictados para regularla.

d. Denúncies a Isabel Ferrer Garau

Consell de guerra número 347/1936 -Pàgina 56, denúncies a Isabel Ferrer Garau, detinguda a Capdepera:

GUARDIA CIVIL, COMANDANCIA

Consecuente a su atento escrito de fecha 15 de Diciembre próximo pasado, en el que interesaba la averiguación del nombre y domicilio de las personas que oyeron a Isabel Ferrer Garau, cuando decía públicamente en los caseríos de “El Arenal” y “Ses Cade

nas” que de tener un fusil iría a luchar al lado de los rojos; tengo la distinción de participarle que, de las averiguaciones practicadas por fuerza de esta Comandancia, resulta que la vecina del caserío “coll d’en Rebasa”, ANGELA MORAGUES ROIG, de 28 años, casada, natural de Muro y con residencia en dicho caserío, carretera de Lluchmayor número 38, en cierta ocasión se fue al campo con la Isabel Ferrer, cuando venían aeroplanos rojos a bombardear esta Capital y la Ferrer dijo, que “ahora no había mas remedio que callar porque mandaban los nacionales, pero que cuando mandaran los suyos se haría un vestido y se iría a luchar sin miedo de nada”. otra vecina del mismo caserío llamada Huana Oliver Cardell, casada, natural de Buñola y con residencia en el repetido caserío, calle de Poniente, número 4, ha manifestado que en distintas ocasiones oyó decir a la Isabel Ferrer, que se haría un vestido para ir a luchar, suponiendo con

fundamento que lo haría en contra del glorioso Movimiento Salvador de España y a favor de los comunistas.

e. Acusacions Ajuntament de Capdepera, als encausats del consell de guerra 67/1939

Consell de guerra número 67/1936 – Pàgina 11, acusació de l'ajuntament de Capdepera als encausats en aquest consell de guerra. Destacarem les acusacions fetes a Pere Sancho Alzina i Joan Calafat Sirer, com una mostra per veure les acusacions polítiques que es realitzaven als acusats, com se'ls marcava per la seva ideologia i activitat política realitzada. Aquestes acusacions suposaven motius de la seva eliminació.

ALCALDÍA
DE
CAPDEPERA

En contestación a su escrito de ayer en el que solicita antecedentes relativos a los individuos que más abajo se nombrarán, tengo el honor de informar a V.S. lo siguiente:

Juan Calafat Sirer.- Se vanagloriaba públicamente de ser anarquista; es detestable por muchos conceptos, de mala índole, fanático del extremismo y militante peligroso.

Pere Sancho Alzina. – hasta su de-

tención fue Secretario del Juzgado Municipal de esta villa, cuyo local había convertido en centro de reunión y propaganda extremista. Era uno de los principales instigadores de actividades subresivas, consejero de los elemento del Frente popular, al que estaba afiliado, y se decía públicamente comunista; es un inductor peligroso. En este sentido se ha informado últimamente a un Sr. Juez Instructor de Palma que le instruye causa.

f. Acusació Guàrdia Civil Artà als encausats del consell de guerra,
67/1936

Consell de guerra número 67/1936 – Pàgina 22, acusació de la Guàrdia Civil d'Artà als encausats al consell de guerra número 67. Es pot observar les acusacions i caça política que es realitza enfront d'aquestes persones.

GUARDIA CIVIL
--OVA DE BALEARES
PUESTO DE ARTA

Nombres

Juan Calafat Cirer

Pedro Sancho Alcina

Antonio Massanet Amengual

Antonio Flaquer Reines

Esteban Gomez

Pedro Antonio Massanet

En el cumplimiento a su respetable escrito fechada de ayer, respecto a la conducta y antecedentes de los individuos cuyos nombres al margen se expresan; según datos adquiridos por personas que merecen absoluto crédito y de solvencia moral; son conocidos por sujetos de ideología socialista bastante acentuada y peligrosos contra el movimiento Salvador de España. Lo que tengo el honor de participar a V.S. para su debido conocimiento y a los efectos que interesa. Dios guarde a V.S. muchos años
Artá 18 de septiembre de 1936
El comandante del Puesto.

g. Denúncia de Pere Joan Llevates Tous, consell de guerra 67/1936

Consell de guerra número 67/1936 – Pàgina 130, denúncia de Pere Joan Llevates Tous als encausats del consell de guerra.

Declaración del testigo

Pedro Juan Llevates Tous.

En la ciudad de Manacor 19 de diciembre de 1936
comparece señor juez instructor previamente citado efecto testigo

anotado al margen quien advirtió de la obligación de decir la verdad y de las penas que la ley señala al delito de falso testimonio jura en forma decirla y a preguntas del señor juez manifiesta llamarse Pedro Juan Llevates Tous de Falange de 39 años de edad viudo natural y vecino de Capdepera con domicilio de la calle mar núm 18, oficio sirviente con instrucción y no ha sido procesado.

PREGUNTADO para que aporte todos los datos que sepa sobre la acusación social y política de los encartados en la presente causa, DIJO: que un día que no puede precisar con exactitud durante la primera 15 de agosto último subiendo el declarante que carretean de Capdepera a Cala Ratjada en un carro llevando puesta y visible camisa con insignia de Falange es allí que pasó por frente al café de Pedro Antonio Marín en cuya terraza se encontraba el dueño de del indicado café Juan Calafat, Pedro Sancho Alzina, Esteban Gómez Quintero, Antonio Flaquer Reines, Manuel Fernández Orpí, Jerónimo de Genovard, Nicolás Flaquer, Pedro Fernández Bartolomé Gili, Jaime Víctor Alcina, padre e hijo Jaime, Serafín Nebot y Rafael Purísim. Y al pasar el declarante le acogieron con silbidos y fuera distinguiéndose principalmente el dueño del citado café Manuel Fernández Orpí, Jerónimo Genovard y Esteban Gómez Quintero al regresar el denunciante de Capdepera a Cala Ratjada encontró al indicado grupo en plena carretera y al pasar por su lado Manuel Fernández Ortíz, en voz alta dijo “qué fascistas de Capdepera necesitaba muchos para llenarse la barriga” que el declarante no contestó siguiendo su camino y que el mismo día marchó de guardia a la costa por cuyo motivo no dio cuenta del hecho que además puede manifestarse que los que llevan indicados se reunió la terraza del café de can Pedro Antonio Marín después de irse el Movimiento Nacional para escuchar estaciones de radio de Barcelona sin que pueda manifestar los comentarios que allí se

hacían ni los comentarios que produjo en el grupo palabras pronunciadas en la carretera por Manuel Fernández Ortiz aunque sabe que los demás rieron de ella.

PREGUNTADO si tiene algo más que manifestar, dijo: no tiene más que decir. Leída que le ha sido presentado declaración a su elección en su contenido se firma y rectifica y firma con el señor juez y conmigo de lo que certifico.

h. Acusacions Pere Sancho Garau i el seu sogre, Sebastià Massot Melis, consell de guerra 03/1937

Consell de guerra número 03/1936 – Pàgina 17. Acusacions a Pere Sancho Garau i el seu sogre per haver-lo encobrit, Sebastià Massot Melis:

ALCALDÍA
CONSISTORIO
DE
CAPDEPERA

En contestación a su atento escrito el 15 del actual relativo a los vecinos que a continuación se expresan tengo el honor de informar V es lo siguiente:

Pedro Sancho Garau, *Mercadal* estaba afiliado al Partido Socialista de cuya agrupación local era uno de los elementos directivos y destacado inductor puede considerársele como uno de los cabecillas del llamado Frente Popular de esta localidad desaparecido al principio del Movimiento Nacional, al comprobar que éste había triunfado en la isla.

Sebastián Massot Melis
de igual ideología política que
el anterior y corre correligionario suyo.
si bien no figuraba como elemento directivo
estaba conceptuado como muy como
muy peligroso para futuras actuaciones del citado
Frente Popular a causa de su mala índole. Ni uno ni otro
hicieron el menor acto que pueda interpretarse como de
adhesión al movimiento nacional.

Dios guarde V.S. muchos años

Capdepera 18 de enero de 1937

Juan Melis.

i. Declaració falsa de malaltia a Pere Sancho Garau, consell de guerra
03/1937

Consell de guerra número 03/1936 – Pàgina 54. Declaració dels metges del presó
hospitalària de Manacor, la suposada malaltia de Pere Sancho Garau:

Los médicos militares que
suscriben tienen el honor de
comunicar V.S. que en
cumplimiento de las instrucciones re-
cibidas del Juzgado Eventual de
Manacor, ha sido reconocido en el
día de hoy y en el hospital
municipal de esta el recluso Pedro
Sancho garau.

A resultas del examen dictaminamos,
sufre una tuberculosis pulmonar
evolutiva, en fase de Cataquexia,
de pronóstico grave.

Dios guarde á VS muchos años.

Manacor 7 de mayo de 1937.

Los Médicos Militares

j. Testimoni Maria Massot Moll, assassinat pallissa Pere Sancho Garau,
Margalida Capellà

Margalida Capellà, Testimoni Maria Massot Moll, dona de Pere Sancho Garau,
dona testimoni de la seva mort a causa d'una pallissa pels falangistes. – Pàgina, 168.

R. En tornar-hi, m'esperava un cafè amb un llet damunt una pastera que hi havia en el soterrani. Però, al cap de tres dies, m'avisaren que el meu home era mort. Morí de la pallissa. Son pare i jo, partírem cap a Manacor amb el cotxe de l'amo en Miquel Riñon i allà el trobarem, dins el bagul, amb l'americana posada i una gorreta. Petitó...

k. Llistat de gabellins per partits polítics que aparegueren al *Boletín Oficial de la Província de Baleares*, 24 octubre de 1936

Publicació al Boletín Oficial la llista de gabellins respectivament dels seus partits polítics.

Agrupación Socialista:

Mateo Garau Flaquer

Miguel Ferrer Alcina.

Pedro Massanet Ferrer.

Sebastián Nebot Clar.

Sebastián Ferrer Font.

Pedro Massanet Sureda.

Nicolás Moll Lliteras.

José Ferrer Moll.

Bartolomé Ferrer Tous.

Miguel Moll Nebot.

Bartolomé Massanet Sancho.

Serafin Nebot Pascual.

Baltasar Moya Bauza.

Bartolomé Gili Cirer.

Lorenzo Ladaria Pascual.

Lorenzo Tous Moll.

Miguel Garau Riera.

Juan Álvarez Martínez.

Pedro Pascual Roig.

Jorge Sansó Ferrer.

Sebastián Nebot Nebot.

Juan Moll Massanet.

Juventudes Socialistas:

Juan Calafat Cirer.

Juan Alberti Moll.

Pedro Sancho Garau.

Sebastián Gaya Gelabert.

Miguel Ferrer Coll

Mateo Moll Bibiloni.

Francisco Flaquer Juan.

Pedro Juan Mayol.

Grupo Socialista Femenino:

Magdalena Coll Alou.

Magdalena Pascual Melis.

Margarita Forteza Bonnín.

Antonia Flaquer Sansó.

María Sancho Moll.

María Massanet Moll.
María Vaquer Moll.
Margarita Moll Fiol.
María Massanet Alberti.
Bárbara Massot Melis.
Antonia Sancho Moll.
Catalina Moll Pascual.
Margarita Nebot Tous.
María Morey Sabater.
Magdalena Pascual Vaquer.
Catalina Fuster Sancho.
Bárbara Gili Roig.
Catalina Cirer Fernández.
Catalina Moll Sancho.
Catalina Cirer Terrassa.
Leonor Roig Massanet.
María Cirer Vives.
Leonor Ladaria Andreu.
Renacimiento Obrero:
Francisco Flaquer Juan
Mateo Moll Bibiloni.
Bartolomé Ferrer Tous.
Pedro Sancho Garau.
Miguel Esteban Llull.
Juan Cirer Roig.
Pedro Juan Mayol.
Izquierda Republicana:
Luciano Pascual Flaquer.
Antonio Moll Gili.

Mateo Flaquer Font.
Enrique Domínguez Verger.
Nicolás Flaquer Juan.
Mateo Garau Homar
Bartolomé Melis Alzina.
Antonio Flaquer Reynés.
Rafael Cobas Bonilla.
Francisco Massanet Servera.
Antonio Massanet Ferrer.
Francisco Terrasa Sancho.
Francisco Terrasa Melis.
Miguel Julia Melis.
Pedro Juan Servera Brunet.
Francisco Flaquer.

1. Llistes de presoners gabellins

Llistes dels presoners gabellins a les presons, Provincial de Palma, Castell de Bellver i Can Mir.

Presó Provincial de Palma, presoners amb expedient obert – Miquel Llull

Joan Albertí Moll.
Nicolau Alzina Sancho.
Francesc Barbón Lagarrés.
Magdalena Coll Alou.
Antoni Domínguez Fornés.
Santiago Espiritusanto Martín.
Manuel Fernández Orpí.
Isabel Ferrer Garau.
Joan Flaquer Font.
Nicolau Flaquer Juan.
Catalina Flaquer Pascual.

Josep Fuster Lorca.
Jeroni Genovard Melis.
Vítiliano Huerta Pascual.
Bàrbara Juan Tous.
Heinz Kraschutzki.
Manuel Lareu Fuster.
Catalina Moll Blanquer.
Gori Moll Jaume.
Manuel Morales Pastor.
Serafi Nebot Pascual.
Maria Pascual Flaquer.
Pere Pascual Roig.
Sebastià Sancho Sureda.
Jaume Sans Tous.
Miquel Servera Barceló.
Catalina Sirer Terrassa.
Miquel Sureda Pascual.
Climent Terrassa Moll.
Melcior Domínguez Fornés.
Castell de Bellver
Joan Bauzà.
Bartomeu Fornés Tous.
Francesc Flaquer Juan.
Mateu Garau Flaquer.
Antoni Gómez – Quintero Colom.
Joan Huertas Ladària.
Heinz Kraschutzki.
Antoni Massanet Ferrer.
Pere Massanet Sureda.

Mateu Moll Bibiloni.
Sebastià Nebot Moll.
Pere Pascual Roig.
Josep Riera Serra.
Jordi Sansó.
Miquel Servera Llull.
Can Mir – Manel Suàrez
Antoni Adrover Pastor.
Joan Albertí Moll.
Jaume Alzina Sancho.
Enric Domínguez Verger.
Melcior Domínguez.
Santiago Espiritusanto.
Nicolau Flaquer Juan.
Antoni Flaquer Reynés.
Jeroni Genovard Melis.
Josep Melis Muntaner.
Gregori Moll Jaume.
Baltasar Moyà Bauzà.
Pere Pascual Roig.
Jaume Sans Pons.
Miquel Servera Barceló.
Rafel Servera Gili.